

80 และ 90 ตามลำดับ ของหญิงที่ตรวจ ในการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ในซุมบา โรคนี้มีผลทำให้ ผู้หญิงเสียภาวะเจริญพันธุ์ไปร้อยละ 25 (Mitchell 1982; Tregonning 1965: 163) ในสังคม เช่นนั้นซึ่งถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของสมัยก่อนที่การแพร่หลายของศาสนาอิสลามและคริสต์ศาสนา จะห้ามเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ยิ่งกว่านั้นยังมีความเชื่อกันทั่วไปว่าวิธีที่ผู้ชายจะขจัด “การแปด เปื้อนผู้หญิง” ซึ่งอยู่ในรูปของกามโรคจากตัวก็คือหลับนอนกับหญิงที่มีสุขภาพดี ด้วยวิธีนี้ก็ส่งสิ่ง “แปลกปลอม” กลับให้เธอ (Mitchell 1982; Jordan and de Josselin de Jong 1985: 256 – 57; La Bissachère 1812 I: 67) แม้ว่าทัศนคติเช่นนี้อาจทำให้โรคหนองในระบาดในท้องถิ่นได้ แต่เราก็ไม่อาจรู้ได้ว่าเป็นเช่นนั้นหรือไม่ มีข้อความปรากฏอยู่มากมายว่ากามโรคปรากฏอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชาว บาห์ลี และ ลอมบ็อก (Pigafetta 1524: 94; Drake 1580: 73; Crawford 1820 I: 33 – 34; Zollinger 1851: 338) แต่มาจนกระทั่งศตวรรษที่ 20 ก็ยังไม่มีวิธีที่ เชื่อว่าสามารถแยกหนองในจากกามโรคได้อย่างชัดเจน หรือลงความเห็นเรื่องภาวะเจริญพันธุ์

เรามีเหตุผลที่มั่นคงกว่าในการที่จะยืนยันว่าหญิงชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอำนาจ ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ของตนเองได้บ้าง และเจตนาจำกัดการเกิดก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในมหา กาพย์มลายู *เซจาวะห์ เมลายู* (1612: 166) การทำแท้งถือเป็นเรื่องปกติ นักชาติพันธุ์วรรณาใน หลายส่วนของภูมิภาคนี้ได้มีหลักฐานว่าสมุนไพรรักษาที่ใช้คุมกำเนิด และการนวดเพื่อทำแท้งเป็นส่วน หนึ่งของภูมิปัญญาหญิง (Nash 1963: 252, 265; St. John 1862II: 261; Snouck Hurgronje 1893 I: 113; Rutter 1929: 73; Forth 1981: 13) ความต้องการที่จะจำกัดการเกิดปรากฏว่าแรง มากในบรรดาพวกทำไร่เลื่อนลอยที่มีความเชื่อในผีสาบเทวดา อาจเป็นไปได้ว่าภาระการงานของ ผู้หญิงในระบบเช่นนี้ไม่ได้ให้พวกเธอมีเวลามากนักสำหรับตั้งครรภ์และเลี้ยงลูก (ดูบทที่ 2)

ตัวอย่างที่น่าสนใจสำหรับเรื่องนี้ก็คือหมู่เกาะวีซายาของฟิลิปปินส์ที่ถูกกระทบจากอิทธิพล ภายนอกของอิสลามน้อยกว่าแถบมะนิลาตอนที่พวกสเปนมาถึง “พวกเขาถือว่าการมีลูกมากเป็น เรื่องเลื่อมเสีย” โลอาร์คา (1582: 119) ได้บันทึกไว้ “และพูดว่าเมื่อต้องแบ่งทรัพย์สินให้กับลูกๆ ทั้งหมด พวกเขามองทุกคนก็จะยากจน” ผู้สังเกตการณ์อีกคนหนึ่งได้บันทึกว่า

ผู้หญิงไม่ชอบคลอดลูกหลายครั้งโดยเฉพาะพวกที่อยู่ในเมืองใกล้ทะเล พวกเธอพูดว่ามีลูกหลายคนทำให้เหมือน หมู . . . หลังจากมีลูกหนึ่งหรือสองคนแล้วครั้งต่อไปเมื่อตั้งท้องได้สามหรือสี่เดือนก็จะทำให้เด็กตายในท้องแล้ว แท้งออกมา มีผู้หญิงที่ทำงานนี้ โดยนวดท้องและประคบด้วยสมุนไพบบางอย่าง . . . หญิงที่ตั้งท้องก็จะแท้งลูก (Dasmarinas 1590A: 413; cf. Pedrosa 1983: 13 – 20)

ผู้มาเยือนคนหนึ่งเชื่อว่าเข็มองคชาตของพวกวีชายา ที่การออกแบบส่วนหนึ่งก็เพื่อลดความเป็นไปได้ที่จะตั้งท้องอันเป็นผลจากการร่วมประเวณี (Carlett 1606: 84) และได้มีการสังเกตโดยนักชาติพันธุ์วรรณนาสมัยใหม่ว่าการมีลูกดกลดลงในหมู่ผู้ใช้เข็มในบอร์เนียว (Appell 1968: 205)

จำนวนชาวพุทธ คริสเตียน และอิสลามที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองและพื้นที่ปลูกข้าวที่มีการทดน้ำ ดูเหมือนว่าเลือกที่จะมีครอบครัวใหญ่ ด้วยภาระการงานของผู้หญิงหนักน้อยลงและความรู้สึกไม่ปลอดภัยเกิดไม่บ่อยนัก (Dasmariñas 1590A: 427) ไม่ว่าครอบครัวจะใหญ่หรือเล็ก เด็กทั้งสองเพศได้รับการทะนุถนอมและตามใจ “ครอบครัวปรองดองกันอย่างดี” ลา ลูแบร์ (1691: 74) เขียนเกี่ยวกับสยามว่า “ไม่มีใครในประเทศนี้กลัวการแต่งงานหรือการมีลูกมาก” ส่วนครอว์เฟิร์ด ผู้มักจะใช้ถ้อยคำรุนแรงอยู่บ่อยๆ (1820 I: 83) ยอมรับว่า “เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกๆ . . . นิสัยของชาวเกาะอินเดียดูเหมือนจะไม่มีที่ติเลยและน่ารักมาก”

บทบาทของผู้หญิง

เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าผู้หญิงมีภาวะอิสระด้านเศรษฐกิจค่อนข้างสูงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคก่อนสมัยใหม่ แต่อย่างไรก็ตามมักจะทักท้วงกันว่าลักษณะตรงข้ามของชายและหญิงเป็นส่วนสำคัญของทวิภาพแห่งจักรวาล บางทีอาจจะเป็นเพราะเหตุนี้เองจึงเห็นว่ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องหมายบ่งบอกเพศขึ้นมาโดยทางเสื้อผ้า ทรงผม หรือรูปแบบของภาษา สิ่งเหล่านี้ได้เน้นความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย การตื่นตัวในการศึกษาเรื่องเพศเชิงมานุษยวิทยาใน อินโดนีเซียได้พบศัพท์และสำนวนหลากหลายที่ตรงกันข้ามของชายและหญิงซึ่งเป็นส่วนประกอบของกันและกัน ความเป็นชายมักจะโยงกับสีขา (น้ำอสุจิ) ความอบอุ่น ท้องฟ้า รูปแบบ การควบคุม และการสร้างสรรค์โดยเจตนา ความเป็นหญิงก็โยงกับสีแดง (เลือด) ความเย็น ดิน สสาร การเป็นไปตามธรรมชาติ และการสรรค์สร้างตามธรรมชาติ ลักษณะของความ เป็นชายมักจะถือกัน (อย่างน้อยก็โดยผู้ชาย) ว่าดีกว่า แต่ทั้งสองนั้นจำเป็น และการรวมกันของทั้งสองเป็นอุดมคติที่ทรงพลัง (van der Kroef 1956; Veleri 1985; Duff Cooper 1985; Keeler 1983)

ความแตกต่างเชิงทฤษฎีช่วยอธิบายเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างเขตอำนาจของชายและหญิงในบ้าน ท้องนา และตลาด เนื่องจากกิจกรรมประจำวันเป็นส่วนหนึ่งของทวิภาพแห่งจักรวาลนี้ โดยเฉพาะเมื่อกิจกรรมเหล่านี้มีผลต่อชีวิตพืชและสัตว์ การที่ผู้ชายหรือผู้หญิงกระทำกิจกรรมเหล่านี้มิใช่ว่าจะไม่สำคัญ งานของผู้ชายรวมทุกอย่างที่เกี่ยวกับโลหะและสัตว์—การไถนา การ

ตัดต้นไม้ในป่า การล่าสัตว์ งานช่างโลหะ การสร้างบ้าน—รวมทั้งศิลปะในการปกครอง และ ศาสนาทางการ (สากล) เขตอำนาจของผู้หญิงรวมการดำนา การเก็บเกี่ยว การปลูกผัก การเตรียมอาหาร การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา (ในพื้นที่เกือบทั้งหมด) และการตลาด รวมทั้งลัทธิบูชาบรรพบุรุษ และการสืบทอดผีสิงเทวดา

ในระดับหมู่บ้านการแยกออกเป็นคู่เช่นนี้ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในสี่ศตวรรษที่ผ่านมา แต่เขตอำนาจของชายได้ขยายอย่างมากมาทางบทบาทที่สำคัญยิ่งขึ้นของศิลปะการปกครองและศาสนาทางการ และความสามารถของประชากรบางส่วนที่ใหญ่ขึ้นในการลอกเลียนจารีตของพวกผู้ดีที่ระบุลักษณะของผู้หญิงว่าต้องได้รับการคุ้มครอง มีมรรยาทงาม และจงรักภักดีในยุคการค้าการถือว่าชายมีความเหนือกว่าได้มีผลต่อราชสำนักและอภิชนในเมืองแล้ว คนเหล่านี้ได้ฟังมหากาพย์อินเดียเรื่องพระรามและสีดา ศึกษางานอมตะของจีนเกี่ยวกับขงจื้อ (ในเวียดนาม) หรือฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญในพุทธศาสนานิกายเถรวาท ศาสนาอิสลาม หรือคริสต์ศาสนา เป็นต้นว่าใน ค.ศ. 1399 พระราชินีแห่งสุโขทัยได้สวดอ้อนวอนว่าด้วยผลบุญของพระนางขอให้ “เกิดใหม่เป็นชาย” ดังนั้นพระนางก็จะเขยิบขึ้นอันดับในพุทธศาสนา (Reynolds 1979: 929)

อุดมคติตามแบบราชสำนักที่แตกต่างกันและความเป็นจริงในชีวิตประจำวันมีอยู่โดยไม่ต้องสงสัย สิ่งที่ต้องตรวจสอบก็คือ ผู้หญิงในยุคนี้ยังสามารถดึงวงกิจกรรมของพวกเธอให้เข้าไปในเหตุการณ์ที่ใหญ่ขึ้นได้มากเพียงใดซึ่งเป็นหัวข้อปกติสำหรับนักประวัติศาสตร์ ด้วยการพินิจพิเคราะห์การค้า การทูต การสงคราม การบันเทิง วรรณคดี และศิลปะการปกครอง ต่อเนื่องกันเราจะเห็นว่าหญิงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบทบาทที่ทรงอิทธิพลเกินปกติ เมื่อเทียบกับยุคหลังๆ หรือกับส่วนอื่นๆ ของโลก

เนื่องด้วยการค้าอยู่ในเขตอำนาจของผู้หญิงอย่างเด่นชัดที่สุด จึงเป็นที่ที่จะเริ่มต้น แม้แต่ทุกวันนี้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ในอันดับต้นๆ ของสถิติเปรียบเทียบรวบรวมโดย เอสเตอร์ โบสรัป (1970: 87 – 89) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการค้าและการตลาด ร้อยละ 56 ของผู้มีชื่อในบัญชีดังกล่าวในประเทศไทยเป็นผู้หญิง ร้อยละ 51 ในฟิลิปปินส์ ร้อยละ 47 ในพม่า และร้อยละ 46 ในเขมร แม้ว่าอินโดนีเซียมีอัตราที่ต่ำกว่า คือร้อยละ 31 แต่ก็ยังแตกต่างอย่างชัดเจนกับประเทศมุสลิมอื่นๆ โดยเฉพาะในตะวันออกกลาง (ร้อยละ 1 ถึง 5) ในกรุงเทพฯ เมื่อทำการสำรวจสำมะโนประชากร ค.ศ. 1947 ผู้ที่จดทะเบียนเป็นเจ้าของหรือผู้จัดการร้านค้ามีผู้หญิงเป็นสามเท่าของผู้ชาย (Skinner 1957: 301) โคลงที่มีชื่อของมีนังกาเบาทหนึ่งซึ่งเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในทศวรรษ 1820 ระบุว่าแม่ๆ ให้สอนลูกสาว “ประเพณีการขึ้นๆ ลงๆ ของราคาสินค้า” (อ้าง Dobbin 1983: 50) หญิงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังคงถูกคาดหวังให้แสดง

พรรคชนะที่หลักแหลมและมีประสิทธิภาพด้านการค้ามากกว่าผู้ชาย และพ่อค้าชาวจีนและยุโรปมักจะถูกเยาะเย้ยว่ามีจิตใจคับแคบแบบผู้หญิงในเรื่องเหล่านี้ (Alexander 1984: 36)

แม้ว่าผู้มาเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชั่วคราวในปัจุบันอาจไม่ตระหนักถึงบทบาทของผู้หญิงด้านการค้าซึ่งทุกวันนี้จำกัดอยู่ในตลาดขนาดเล็กๆในชนบท แต่ที่จริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้นมาโดยตลอด พ่อค้าชาวยุโรปและจีนในระยะต้นๆมักจะประหลาดใจอยู่เสมอที่พบว่าตัวเองทำธุรกิจกับผู้หญิง

ในเขมรผู้หญิงเป็นคนที่ควบคุมการค้า (Chou 1297: 20)

เป็นธรรมเนียมของพวกเขา (ชาวสยาม) ว่าธุรกิจทั้งหลายจะจัดการโดยภรรยา . . . การติดต่อค้าขายทุกอย่างทั้งใหญ่และเล็ก (Ma Huan 1433: 104)

ผู้หญิงชาวสยามเป็นแม่ค้าที่ซื้อสินค้าแต่พวกเดียว และบางคนทำการค้าขายมากมาย (Hamilton 1727: 96)

ผู้รับแลกเงินที่นี่ (อาเจะห์) เช่นเดียวกับที่ตั้งเกีย ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง (Dampier 1699: 92, also 47)

ในโคชินจีน ผู้ชายทุกคนเป็นทหาร งานด้านธุรกิจผู้หญิงเป็นผู้ดำเนินการ (White 1824: 261; also Chapman, อ้าง Yu 1978: 102)

ผู้หญิงในประเทศพม่า . . . ดูแลกิจการค้าที่สำคัญของสามี (Symes 1827 I: 255)

ผู้หญิง (ของ มาลากู) เป็นผู้เจรจา ทำธุรกิจ ซื้อและขาย (Galvão 1544: 75)

(ในมะละกา) ผู้หญิงเปิดตลาดตอนกลางคืน (Hwang Chung 1537: 128; cf. Pires 1515: 274)

เป็นธรรมเนียมที่สามีจะมอบหมายให้ภรรยาดูแลเรื่องการเงินทั้งหมด ผู้หญิงไปตลาดคนเดียวและทำธุรกิจซื้อขาย มีคำกล่าวที่ติดปากกันว่าผู้ชายชาวนั้นเชื่อเรื่องเงินทอง (Raffles 1817 I: 353)

ความโดดเด่นของชาวต่างชาติและชนชั้นปกครองในการค้าของเมืองส่วนใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้พ่อค้าและเจ้าของเรือที่ทำธุรกิจขนาดใหญ่เป็นชาย แต่ผู้หญิงในพื้นที่จำนวนมากก็ได้เข้าไปร่วมในวงการค้าด้วย ที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่งคือ ไญ เกเด ปินาเตห์ (Nyai Gede Pinateh) ผู้ส่งเสริมศาสนาอิสลามและ “แม่เลี้ยง” ของซุนัน คีรี (Sunan Giri) ที่ฝั่งศพของท่านยังเป็นทีเคารพนับถือที่เกรซิชผู้หญิงผู้นี้เป็นมุสลิมที่เกิดในต่างแดน ต้นกำเนิดของเธอจะอยู่ที่ปาเล็มบัง จีน หรือ เขมรตามความเชื่อต่างๆที่ยึดถือกันมา ประมาณ ค.ศ. 1500 ปรากฏว่าเธอทำงานในฐานะชะห์บันดานี (นายท่า) ของเกรซิช ลือกันว่าเธอส่งเรือของเธอไปค้าที่บาห์ลี มาลากู และเขมร (Raffles 1817 II: 115 – 20; Meilink-Roelofs 1962: 108; Lombard and Salmon 1985: 74) สตรีในราชวงศ์หลายท่านใช้เงินทุนให้ได้ประโยชน์เป็นอย่างดี ในทศวรรษ 1660 ซายาของสุลต่าน ฮาซานุดดิน แห่งมะกัสซาร์ พระนามว่าโลโมเก้ ตมโบ (Lomo' Tombo) มีเรือที่ส่งไปทำการค้าที่ยะโฮร์ได้ผลกำไรมาก (Speelman 1670A: 111) ผู้หญิงที่นับบนบัลลังก์ของอาเจะห์ จัมปี

อินทรีศรี ในศตวรรษที่ 17 ทำการค้า และเก็บกำไรเหมือนกัน อย่างน้อยก็แข่งขันเท่ากับผู้ชายที่ทำงานอย่างเดียวกัน (Coolhaas 1964: 21, 93, 257, 775)

นอกจากสตรีในราชวงศ์ที่ได้เอกลิทธิแล้ว ชาวฮอลันดาและอังกฤษยังติดต่อกิจกับแม่ค้าที่นำเกรงขามหลายคน ในโคชินจีนพวกเขาต่อรองราคาพริกไทยกับ “แม่ค้า (*coopvrouw*)” ที่ยิ่งใหญ่แห่งซิโนอา [เว้]” ผู้เดินทางไปยังเมืองหลวงของโคชินจีนเพื่อตรวจตลาด เธอเป็นตัวแทนบริษัทที่ประกอบด้วยพี่น้องผู้หญิงสองคนและพี่ชายหนึ่งคนที่สามารถส่งพริกไทยจำนวนมากได้ แม้ว่าเธอจะมีเพื่อนร่วมทางเป็นชายมาด้วย “ผู้หญิงเป็นคนที่พูดและผู้ชายเป็นคนฟังและตอบตกลง” (Wonderaer 1602: 80) ผู้หญิงเชื้อสายมอญคนหนึ่งชื่อ สด ซาวมอญ (Soet Pegu) ใช้สถานภาพของเธอในฐานะคู่นอนและหุ้นส่วนการค้าของพ่อค้าชาวฮอลันดาที่มาต่อเนื่องกันที่อยุธยา ผูกขาดการค้าฮอลันดา-ไทยอย่างแท้จริงในทศวรรษ 1640 และด้วยวิธีนี้เธอจึงมีอิทธิพลมากที่ราชสำนัก (Pombejra 1984: 2 – 3; van Opstall 1985: 109 – 12) หนึ่งในพวกขุนนางโอรังกายาปัตตานีที่มีหนี้สินกับพวกอังกฤษเป็นผู้หญิงชื่อ ดาโตะ เนวานัน (Datu Newanan) (Browne 1616: 108) และชาวฮอลันดาที่อาจะห้กวาดซื้อดีบุกเพื่อส่งออกจาก “ผู้หญิงอาจะห้อีกคนหนึ่ง” (Compostel 1636: fol. 1200)

จากการค้าจะไปยังการทูตก็ไม่ใช่ก้าวที่ยาวเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เป็นทั้งหุ้นส่วนการค้าและคู่นอนของพ่อค้าต่างชาติ ผู้หญิงพวกนี้ส่วนใหญ่แล้วจะพูดภาษาที่ใช้ในการค้าได้คล่อง ดังนั้นคณะผู้แทนชาวฮอลันดาคณะแรกที่ไปโคชินจีนพบว่ากษัตริย์ติดต่อกับพวกเขาผ่านหญิงเวียดนามคนหนึ่งทีพูดภาษาโปรตุเกสและมลายูได้ดีเยี่ยมและเคยอยู่มาเก๊าเป็นเวลานาน หญิงผู้นี้กับหญิงสูงอาย้อีกคนหนึ่งซึ่งมีสามีโปรตุเกสสองคนและเวียดนามอีกหนึ่งคนเป็นล่ามคนสำคัญของราชสำนักโคชินจีนเป็นเวลา 30 ปี (Wonderaer 1602: 22, 38) ในทำนองเดียวกัน ภรรยาชาวพม่าผู้สูงอายุของซาร์บาตาร์ ที่ย่างกุ้ง เธอเคยแต่งงานมาก่อนกับชาวฝรั่งเศสหัวหน้าทหารรักษาพระองค์ของพม่า ทำหน้าที่เป็นคนกลางที่จะขาดไม่ได้ระหว่างชาวต่างชาติและราชสำนักในศตวรรษที่ 18 (Cox 1821: 319 – 21) ต่อมาสุลต่านแห่งเดลีในสุมาตราได้รับสั่งให้ “หญิงชราผู้นำซึ่งเป็นพิเศษมีอุปนิสัยแปลกกว่าคนทั่วไป” ชื่อเช เลาด์ (Che Laut) ร่วมเดินทางกับคณะของจอห์น แอนเดอร์สัน (John Anderson) ไปยังรัฐต่างๆในสุมาตรา เธอ “เป็นอัจฉริยะในทางอักษรศาสตร์” พูดภาษาจีน ภาษาไทย ภาษาแขกชูลีห์ (Chuliah) เบงกอลี และอาจะห้ และยังรู้เรื่องการเมืองของรัฐทั้งหลายบนฝั่งทะเลสุมาตราอย่างลึกซึ้ง (Anderson 1826: 44 – 45)

ในบางส่วนของโลกชาวเกาะ ดูเหมือนว่ามีความโน้มเอียงเป็นพิเศษที่จะใช้ผู้หญิงในฐานะตัวแทนโดยเฉพาะในการเจรจาสงบศึก เป็นที่น่าเสียดายว่าแหล่งข้อมูลที่ชัดเจนละเอียดลออที่สุดของเราในเรื่องนี้ เมินเดส ปินโต ก็เชื่อถือไม่ค่อยได้มากนัก เขามักจะแต่งเติมเรื่องที่เขาเล่า

เพื่อความตื่นต้น หลังจากเล่าถึงคณะทูตของหญิงชราชื่อ ไญ ปมบายา (Nyai Pombaya) จาก กษัตริย์เดมะก์ ไปยังบันเต็น ขณะที่พระองค์อยู่ที่เมืองท่าแห่งนั้นใน ค.ศ. 1540 ปินโตอธิบายว่า กษัตริย์ชาวมาจจะ “เจรจาเรื่องสำคัญที่สุดของรัฐโดยมีผู้หญิงเป็นคนกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ เป็นเรื่องสันติภาพ . . . และเหตุผลที่พวกเขาให้ก็คือ ‘พระเป็นเจ้าได้ประทานความอ่อนโยนและความโน้มเอียงที่จะมีอภัยภัยไม่ตรี อีกทั้งอำนาจแก่หญิงมากกว่าชายผู้มีความกระด้าง อย่างที่เขา พุดกัน และมีผลทำให้ไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้ที่ส่งให้ไปเจรจา’” (Pinto 1614: 375) แม้ว่าปินโต อาจจะไม่ได้ไปยังที่ต่างๆที่เขาอ้างด้วยตนเองทั้งหมด แต่ก็มีมูลความจริงอยู่บ้างในเรื่องของเขา ในกรณีนี้มีการยืนยันจากผู้สื่อข่าวที่มีความระมัดระวังมากกว่า และอยู่ที่บันเต็นเป็นเวลาหลายปี อีกครั้งศตวรรษต่อมา “ถ้ากษัตริย์ . . . ส่งผู้ชาย (ไปปรับคนคนหนึ่ง) ฝ่ายนั้นอาจปฏิเสธไม่มา แต่ถ้า พระองค์ส่งผู้หญิงไป เขาไม่อาจปฏิเสธหรือหาข้อแก้ตัวได้ ยิ่งกว่านั้นหากผู้น้อยมีเรื่องฟ้องร้องผู้มี อำนาจ ถ้าไม่มาเองก็จะส่งผู้หญิงมาเสมอ” (Scott 1606: 170) บ่อยครั้งที่ผู้หญิงมักปรากฏว่า เป็นผู้เจรจาหรือพยานบนจารึกของชาวสมัยก่อนๆ (Casparis 1981: 147) ส่วนที่อื่นๆในซูลาเวซี พวก ไตรจันได้ส่งสุภาพสตรีตระกูลขุนนางซึ่งเป็นผู้สูงอายุและตาบอดไปเจรจากับกับ กองทัพบุกิซของอารุง ปาละกักา ที่มาโจเมตีใน ค.ศ. 1683 (Andaya 1981: 260)

อันที่จริงมีการใช้ผู้ชายไปเป็นตัวแทนเหมือนกัน และเป็นจำนวนมากด้วยเพราะ มาตรฐานสากลของมุสลิมและคริสต์ศาสนาได้ผลมากขึ้นในศตวรรษที่ 17 ข้อสังเกตที่กล่าวมา ข้างต้นชวนให้คิดว่าความหมกมุ่นของอภิชนชายในการจัดระบบการเมืองในแง่ของการลำดับชั้น ตามสถานภาพและเป็นพันธกิจของพวกเขาที่จะแก้แค้นการละเมิดสถานภาพนั้นๆ (โดยเฉพาะใน ชาว—Pires 1515: 176; Ma Huan 1433: 88) ทำให้พวกเขาเป็นตัวแทนที่อันตรายต่อผู้ที่แสวงหา สันติภาพอย่างแท้จริง ผู้ชายไม่สามารถต่อรองอย่างที่สามารถคาดหวังได้จากผู้หญิง หรือให้ถือ ความรู้สึกเรื่องศักดิ์ศรีของเขาเป็นรองความต้องการที่จะประนีประนอมกัน

บทบาทการสร้างสันติภาพยากที่จะไปด้วยกันกับประเพณีของนักรบหญิง เนื่องด้วยตาม ธรรมเนียมการสงครามเป็นเรื่องของผู้ชายโดยเฉพาะ ทุกวัฒนธรรมดูเหมือนมีความโน้มเอียงที่จะ จินตนาการและยกย่องเกิดหนุนผู้หญิงพิเศษที่来帮助แก้สถานการณ์ที่ล้นหวัง ไม่มีวีรบุรุษของ เวียดนามคนใดมีชื่อมากไปกว่าวีรสตรีพี่น้อง ในสกุลตลุง (Trung) ที่ลุกขึ้นมาต่อต้านจีนใน ค.ศ. 43 คนไทยยังระลึกถึงหญิงสองพี่น้อง ที่นำกำลังป้องกันภูเก็ได้สำเร็จใน ค.ศ. 1785 สมเด็จพระศรี สุธิโย ทัย ผู้สิ้นพระชนม์ป้องกันอยุธยาใน ค.ศ. 1564 และใน ค.ศ. 1826 คุณหญิงโมที่ช่วย ปลดปล่อยโคราชหลังจากนำหญิงที่ถูกจับเป็นเชลยหลายร้อยคนหลบหนีไปได้ (Gerini 1905: 179 – 83) มีเรื่องเล่าว่า ผู้หญิงมีบทบาทที่อาจหาญในการป้องกันมาตุราต่อสู้กับสุลต่านอาบูแห่ง มาตารัมใน ค.ศ. 1624 (de Graaf 1958: 90) ถ้าวีรสตรีที่สู้ศึกเช่นนี้มีบทบาทที่กว้างขวางใน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าที่อื่นๆ อาจเป็นไปได้ว่าที่นี้สถานภาพมีความสำคัญกว่าเพศ และ ผู้หญิงไม่ถูกกีดกันจากการเป็นผู้นำถ้าโอกาสเอื้ออำนวย

ลักษณะเฉพาะของภูมิภาคนี้คือนิสัยของนักปกครองผู้ทรงอำนาจที่จะแวดล้อมไปด้วย ผู้หญิงจำนวนมาก ในจำนวนนี้มีบางคนทำหน้าที่ขององครักษ์ เล่ากันว่ากษัตริย์แห่งนครรมมี ผู้หญิงในพระราชวังสี่พันหรือห้าพันคน (Chou Ta-kuan 1297: 15 – 16) สุลต่านอิสกันดาร์ มูดา แห่ง อาเจะห์มีสามพันคน (ดูรูปที่ 22) และสุลต่านอากุลแห่งมาตารัมมีหนึ่งหมื่นคน อย่างน้อยใน สองกรณีหลัง พวกผู้หญิงในวังเหล่านี้รวมหน่วยพิเศษที่ฝึกใช้อาวุธ พวกนี้จะเฝ้ายามในวังและร่วม ในขบวนพิธี (Beaulieu 1666: 102; van Geons 1656: 256 – 60) กษัตริย์ มังกุเนการ์วัน (Mangkunegaran) องค์แรกยังคงรักษารวมเนียมให้มีหน่วยทหารหญิง (*prajurit istri*) ฝึกฝนใช้ ปืนเล็กยาวในชวาในปลายศตวรรษที่ 18 (Kumar 1980: 4 – 6) ในทำนองเดียวกันพระราชวัง สยามมีโขนหรือกองยามหญิง (*Sanam Dahar*) รับผิดชอบพระราชฐานฝ่ายในหรือส่วนของ ผู้หญิง (Wales 1934: 146; La Loubère 1691: 100)

รูปแบบนี้ดูเหมือนจะเกิดจากผู้ครองอำนาจสูงสุดไม่ไว้วางใจผู้ชายที่ใกล้ชิด อย่างน้อยใน โลกของชาวเกาะ หากมีการหมิ่นเกียรติยศ ก็คาดว่าผู้ชายจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบทันทีด้วยอาวุธที่ติด ตัวอยู่เป็นประจำ ประวัติศาสตร์ของยุคนี้มีตัวอย่างที่น่าเศร้าอยู่มากทีเดียวว่า ทรรศนะเช่นนี้นำพา ไปที่ใด (*Sejarah Melayu* 1612: 98; *Sejarah Goa*: 40) กษัตริย์อาเจะห์ผู้ทรงอำนาจเด็ดขาดเป็น พิเศษองค์หนึ่ง สุลต่านอัล มุกัมมิล (1584 – 1604) ตั้งผู้หญิงให้เป็นแม่ทัพเรือ “เพราะพระองค์ไม่ไว้ พระทัยผู้อื่น” (Davis 1600: 150) ดูเหมือนว่าไม่มีหลักฐานว่าผู้ทรงอำนาจที่มอบความไว้วางใจ แก่ผู้หญิงเหล่านี้ จะถูกทรยศหักหลังด้วยฆาตกรรม เช่นที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งด้วยมือของผู้ชาย ทั้งไม่ มีการยืนยันว่ากองทหารหญิงเข้าร่วมในการรบครั้งสำคัญๆ ดังนั้นการมีหน่วยทหารหญิงดูเหมือน จะสนับสนุนสมมติฐานที่ว่า ความรุนแรง การใช้อาวุธ และการป้องกันเกียรติยศ อันทำให้โกรธกัน ได้ง่ายขึ้น โดยหลักการแล้วเป็นเรื่องของผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยเช่นนี้อาจเป็นต้นตอของ นิทานที่เกินจริงของนักเดินทางเรื่องนักรบอะเมซอนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Ibn Battuta 1354: 279 – 81)

ไม่เป็นเรื่องแปลกเลยที่พบว่าผู้หญิงมีบทบาทเด่นในการบันเทิง จำนวนมากอยู่ในกลุ่ม ระบำ วงดนตรี และคณะละครทั่วทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เจนู มีการต้อนรับมะแจแลน โดยกลุ่มผู้หญิงที่เล่นดนตรี และที่บันเตินมีกลุ่มผสมนักแสดงกลและนักแสดงละครมาแสดงในพิธี สุหนัตของพระราชวงศ์ (Pigafetta 1524: 154 – 55; Scott 1606: 155) ผู้หญิงธรรมดาที่ไม่ใช่เชื้อ พระวงศ์น้อยคนนักจะได้รับการยกย่องในพงศาวดาร ในจำนวนไม่กี่คนนี้มีนักร้องและนักเต้นระบำ ที่น่าทึ่งคนหนึ่งที่ราชสำนักมัชปาหิต และ ดัง ซีรัต (Dang Sirat) ดาราอุปรากรมลายูที่ปัตตานี

เจ้าชายยะโฮร์ผู้มาเยือนปักใจรักเธออย่างหลงใหล (*Nagara-kertagama* 1365: 107 – 08; *Hikayat Patani*: 115 – 17) ในประเพณีการแสดงละครเงาของชวาที่ร้องหญิงมีความสำคัญเกือบเท่าๆกับคนเชิดหุ่น และแม้ว่าตามธรรมดาแล้ว คนเชิดจะเป็นชาย แต่มีคนเชิดผู้หญิงที่มีชื่ออย่างน้อยหนึ่งคนในศตวรรษที่ 17 (Sutton 1984; Pigeaud 1938: 61) ที่บรูไน จนถึงศตวรรษที่ 19 นักเล่านิทานอาชีฟเป็นผู้หญิง เดินจากบ้านหนึ่งไปอีกบ้านหนึ่งเพื่อเล่าเรื่องราวต่างๆในอดีต (*hikayat*) และขับโคลงกลอน (*sya'ir*) ให้ผู้ฟังซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิง (St. John 1862 II: 260)

รูปที่ 22 โขนหญิงที่ราชสำนักอาเจห์ ที่วาดตามความนึกคิดของช่างภาพแม่พิมพ์ไม้ในศตวรรษที่ 17 ตีพิมพ์ในหนังสือของ van Warwijck 1604

เนื่องด้วยนักเขียนชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสมัยใหม่จะไม่บอกชื่อ เราจึงไม่สามารถรู้ได้ว่าผู้หญิงมีส่วนมากน้อยเพียงใดในการแต่งโคลงกลอนเพื่อขับขานหรือจดลงไว้ ในศตวรรษที่ 18 มีกวีหญิงที่โดดเด่นในฮานอย (Ho Xuan Huong) และ ชูราการ์ตา และเป็นไปได้ที่เจ้าหญิงสยามในยุคนั้นได้นำเรื่องปันหยี (อิเหนา) ของอินโดนีเซียมาเขียนเป็นภาษาไทย (Nguyen and Huu 1973: 170; Kumar 1980; Dhaninivat 1956: 139) หญิงมลายูชื่อ เซ เลาด์ ที่สอนจอห์น แอนเดอร์สัน เรื่องการเมืองของสุมาตราในทศวรรษ 1820 เป็นทั้งกวีและนักประวัติศาสตร์ ส่วนผู้ที่ให้ข้อมูลที่มีค่ามากแก่ แมตทีส เรื่องวรรณกรรมของบูกิสในทศวรรษ 1850 เป็นเจ้าหญิงแห่ง ตานต์เต เธอ “คงแก่เรียน”—เป็นทั้งนักประวัติศาสตร์ อาลักษณ์ในราชสำนัก และนักสะสมต้นฉบับงานเขียน (Matthes 1852: 172) สตรีในราชสำนักของพระนารายณ์ที่อยุธยาหลายคนเป็นกวี และวรรณกรรมเรื่องรักอันมีชื่อที่สุดของยุคที่รุ่งโรจน์นี้ *ลิลิตพระลอ* เล่าเรื่องจากมุมมอง

ของผู้หญิง (ไม่ว่าจะจากมุมมองของนักเขียนหญิงหรือไม่) ว่าหญิงผู้สูงศักดิ์ในวังสองคนหลอกล่อให้พระเอกมาที่วังเพื่อความหฤหรรษ์ของตน (Diller 1983: Schweisguth 1951: 84 – 90)

การโยกการเรียนรู้กับระบบศาสนาเป็นทางการอาจทำให้ผู้ชายรู้หนังสือมากขึ้น แต่ผู้หญิงลดลง ในศตวรรษที่ 17 เด็กชายชาวไทยและพม่าจะไปเรียนรู้หนังสือระดับพื้นฐานที่วัดเมื่ออายุประมาณ 7 ขวบ ส่วนเด็กหญิง “น้อยนักที่จะเรียนเขียนและอ่าน” (van Vliet 1626: 88) ศาสนาอิสลามให้การศึกษาเด็กชายไม่ทั่วถึงเท่าพุทธศาสนานิกายเถรวาท และกีดกันผู้หญิงในแบบเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ปรากฏตามประเพณีเก่าแก่กว่าที่ให้การศึกษากับทั้งสองเพศ มีหลงเหลือในบางแห่งนานกว่าแห่งอื่นๆ ในฟิลิปปินส์บาดหลวงสเปนรุ่นแรกๆ กล่าวว่าผู้คนทั้งสองเพศสามารถเขียนและอ่านหนังสือพื้นเมืองได้เหมือนกัน และเมื่อเทียบกันแล้วผู้หญิงเขียนและอ่าน “คล่องกว่ามาก” (Alcina 1668 III: 39; cf. Dasmarinas 1590A: 424) สาเหตุที่อัตราการรู้หนังสือของผู้หญิงสูงซึ่งมีอยู่ทั่วไปในส่วนต่างๆ ของสุมาตราที่วิถีชีวิตแบบเก่ายังคงหลงเหลืออยู่ อาจเป็นเพราะมีการใช้ตัวอักษรเก่าในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ในศาสนาทางการและการปกครอง อันเป็นขอบเขตของผู้ชาย (ดูบทที่ 5) รูปแบบอันไม่ธรรมดาทำให้จำเป็นต้องคัดค้านข้อสันนิษฐานใดๆ เรื่องผู้ชายเป็นผู้เขียนงานชิ้นเอกที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ยกเว้นงานที่ออกมาตามชนบทประเพณีศาสนาและจากวัด

การปกครองโดยผู้หญิงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ เหมือนกันหมดในประเพณีการปกครองทั้งของฮินดู พุทธ อิสลาม และ จีน แต่สังคมอิสลามมีโพลิตีซีและมาดากัสการ์รวมทั้งอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์มีแนวโน้มมากกว่าประชากรกลุ่มใหญ่อื่นๆ ที่จะยกผู้หญิงที่มีชาติตระกูลสูงขึ้นครองบัลลังก์ ที่สุลาเวซีซึ่งกำเนิดมีความสำคัญเหนือเพศในเรื่องการสืบราชสมบัติอาจเป็นกรณีสุดโต่ง หกในสามสิบสองของผู้ครองโบน (รัฐที่ใหญ่ที่สุดของบูกิส) ตั้งแต่อก่อตั้งมาในศตวรรษที่ 14 เป็นผู้หญิง เจมส์ บรูก ผู้ไปเยือนวาโจ รัฐบูกิสที่อยู่ติดกัน พบว่าหัวหน้าใหญ่ (อารุง) สี่ในหกคนเป็นผู้หญิง (Brooke 1848 I: 74 – 75) ในที่ซึ่งอินเดีย (หรือในเวียดนาม จีน) มีอิทธิพลมากกว่าโดยเฉพาะในราชสำนักที่สูงส่งบนแผ่นดินใหญ่ การปกครองโดยผู้หญิงเกือบจะไม่มีเลยสยามไม่เคยยกผู้หญิงขึ้นครองบัลลังก์ ที่เวียดนามและพม่าก็เกือบจะไม่มีเลย ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นมุสลิม รูปแบบของกษัตริย์เพศชายดูเหมือนจะแพร่หลายไปทั่วในที่สุดเมื่อราวๆ ค.ศ. 1700 หลังจากนั้นมาการปกครองโดยผู้หญิงแทบจะไม่มีเลย

แต่ระหว่างศตวรรษที่ 15 และ 17 มีความโน้มเอียงอย่างชัดเจนสำหรับรัฐที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการขยายการค้าของภูมิภาคที่ผู้หญิงจะปกครอง หลายรัฐยกผู้หญิงขึ้นบัลลังก์ต่อเมื่อมีความสำคัญระดับสูงสุดทางการค้า ที่ปาไซเมืองท่าสำคัญเมืองแรกของมุสลิมในดินแดนได้ล้มมีราชินีสององค์ติดต่อกันระหว่าง ค.ศ. 1405 และ 1434 ก่อนที่จะถูกมะละกาด้บรัดมีในฐานะ

เมืองท่าสำคัญในช่องแคบมะละกา (Cowan 1938: 209 – 10) ผู้หญิงคนเดียวบนบัลลังก์มาในช่วงนี้คือพระนางเซ็งสอญ (1453 – 72) พระนางได้ควบคุมการสร้างหงสาวดีให้ขึ้นมาเป็นคลังสินค้าสำคัญในอ่าวเบงกอล จาปารา ซึ่งอยู่ที่ฝั่งทะเลตอนเหนือของชวาได้เป็นมหาอำนาจด้านกองทัพเรือและการค้าในรัชสมัยของกาลิ-ญามัต (Kali-nyamat) ราชนีผู้มีชื่อเสียงในช่วงที่สามของศตวรรษที่ 16 เท่านั้น ในทำนองเดียวกันชุกาดานา ศูนย์ส่งออกเพชรในบอร์เนียวตะวันตกเฉียงใต้ (ประมาณ ค.ศ. 1608 – 22) จัมปี ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพริกไทยในชวาตะวันออก (1630 – ประมาณ ค.ศ. 1655) กลันตันบนฝั่งทะเลตะวันออกของมลายู (16101–71) และโซโลร์ คลังสินค้าไม้จันทน์ทางตะวันออกของฟิลิปปินส์ (ประมาณ ค.ศ. 1650 – 70) มีประมุขหญิงครองบัลลังก์ในช่วงสั้นๆเมื่อรัฐเหล่านี้เป็นศูนย์ค้าขายที่สำคัญ บ้านดินไม่เคยมีผู้หญิงปกครอง แต่เมืองนี้เป็นเมืองท่าสำคัญในทะเลชวาในระยะที่สุลต่านอับดุล กาดิร (Abdul Kadir) เป็นยุวกษัตริย์อยู่ยาวนาน (1596 – 1616) ในช่วงห้าปีของระยะนี้ (1600 – 05) บุคคลที่โดดเด่นคือ ไญ เกเด วานา گیرิ (Nyai Gede Wanagiri) “หญิงชราที่ควบคุมผู้สำเร็จราชการและคนอื่นๆทั้งหมด . . . ถึงแม้ว่าเธอจะมีได้มีเลือดกษัตริย์ แต่ความสุขุมรอบรู้ของเธอก็เป็นที่ยกย่องนับถือของคนทุกหมู่เหล่าที่เธอปกครองราวกับว่าเป็นราชินีของประเทศแต่ผู้เดียว” (Scott 1606: 130; also Djajadiningrat 1913: 153 – 54)

รูปแบบนี้โดดเด่นเกินกว่าที่จะลงความเห็นว่าเป็นเหตุบังเอิญของการสืบราชวงศ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงผู้หญิงปกครองในปาไซ กลันตัน และ โซโลร์ ที่มีราชินีสององค์ต่อเนื่องกัน ในรัฐอิสลาม อาเจะห์ และ ปัตตานี ความนิยมนั้นเห็นได้ชัดเจนว่าเกิดจากการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในแต่ละกรณีผู้หญิงนั่งบัลลังก์ติดต่อกันสี่คน มีเพียงคนแรกเท่านั้นที่มีคุณสมบัติพร้อมทางเชื้อสาย ในศตวรรษที่ผู้หญิงปกครองปัตตานี (1584 – 1688) รวมช่วงเวลาปัตตานีเป็นคลังสินค้าสำคัญในการค้ากับจีน ราชินีสององค์ของอาเจะห์ (1641 – 99) ได้เห็นความเสื่อมด้านการทหารและการเมืองที่เป็นผลมาจากชัยชนะของสุลต่านอิสกันดาร์ มูดา (1607 – 36) แต่ก็ได้รับรักษาอาเจะห์ให้เป็นเมืองท่าอิสระที่สำคัญที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนที่เป็นเกาะ การที่มีผู้หญิงปกครองเป็นหนึ่งในกุศโลบายที่มีให้พวกขุนนางผู้สนใจการค้าจำกัดอำนาจของกษัตริย์และทำให้รัฐมีความมั่นคงสำหรับการค้าระหว่างชาติ (Reid 1979: 408 – 12) อิสกันดาร์ มูดา โดยเฉพาะเป็นตัวอย่างที่น่ากลัวของอันตรายจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พยายามจะผูกขาดการค้ากับชาวอังกฤษและชาวฮอลันดา ขณะเดียวกันก็ ฆ่าฟัน ข่มขู่ และวิปริตพิสดารของพระองค์เองที่ประสบความสำเร็จในการค้า เมื่อได้ทดลองทางเลือกโดยให้ผู้หญิงปกครอง พวกขุนนางอาเจะห์และปัตตานีก็ได้หาทางที่จะให้วิธีการนี้ดำเนินต่อไป ที่ปัตตานีราชินีองค์แรก “ได้ครองราชย์อย่างสันติสุขกับคณะที่ปรึกษา . . . จนราษฎรทุกคนถือว่าการปกครองของ

พระนางดีกว่ากษัตริย์ที่สวรรคตไป เพราะว่าข้าวของที่จำเป็นทุกอย่างถูกมากตอหนี้ ขณะที่สมัยกษัตริย์ (ตามที่พวกเขาว่ากัน) ของแพงกว่าถึงครึ่งหนึ่ง เพราะภาษีที่ขูดรีดในตอนนั้น” (van Neck 1604: 226) ในทำนองเดียวกัน อาจะห์ในรัชสมัยของราชินีองค์แรกตามคำของผู้บันทึกเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นแหล่งชุมนุมพ่อค้านานาชาติ เพราะพระนางปกครองด้วยความเที่ยงธรรม ราชธานี “เจริญรุ่งเรืองที่สุดในช่วงนั้น อาหารถูกมาก และทุกคนมีชีวิตรุ่งโรจน์” (Raniri 1644: 59) ในทางตรงข้าม “เพียงแต่พระนามของกษัตริย์ก็กลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจมานานแล้ว . . . เพราะการปกครองที่ทารุณกดขี่ของกษัตริย์องค์สุดท้าย” (Bowrey 1680: 296; cf. Ibrahim 1688: 174) การลักขโมยจะถูกลงโทษอย่างเฉียบขาดในรัชสมัยของราชินี สิทธิในทรัพย์สินจะไม่ถูกละเมิด พวกขุนนางพบว่าพวกเขาสามารถปกครองร่วมกันโดยมีราชินีเป็นผู้ทรงอำนาจเต็มและชี้ขาด มีลักษณะบางอย่างคล้ายอังกฤษสมัยพระราชินีอลิซาเบธ คือพวกขุนนางแข่งขันกันเพื่อให้เป็นที่โปรดปราน แต่ก็ยอมรับความเห็นของพระนางในที่สุด

นี่มิได้เป็นกรณีของชายผู้ทรงอำนาจใช้ผู้หญิงที่ไม่มีอำนาจเป็นหุ่นเชิด เพราะผู้หญิงยังดำเนินงานการค้าและการปกครองทั้งในอาจะห์และปัตตานี ที่ปัตตานีในสมัยของราชินีองค์ที่สี่ระดับของบรรณาการอย่างเป็นทางการลดลง เพราะพระนางเองทรงมีทรัพย์สินมากมายจากมรดกและการค้าที่กว้างขวาง (*Hikayat Patani*: 114) ในการเลือกผู้หญิงครองบัลลังก์ พวกขุนนางมิได้เลือกการปกครองที่ไม่รุนแรงเท่านี้ แต่ต้องเป็นการปกครองที่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับวงการอื่นๆ ผู้ชายถูกคาดหวังให้ปกป้องสถานภาพและเกียรติยศในสนามรบ แต่สู้รุต้อยในเรื่องทรัพย์สิน ผู้หญิงมีหน้าที่จะต้องเข้าใจกลไกของตลาด เจรจาท่องขอให้ได้ประโยชน์สูงสุด และสงวนต้นทุน โดยทั่วไปผู้ที่มีความคาดหวังเหล่านี้จากผู้หญิงในฐานะประมุขของประเทศไม่ผิดหวัง การปกครองโดยผู้หญิงล้มเหลวไปเมื่อปัตตานีและอาจะห์ขาดผู้เหมาะสม ที่ยังคงมีพระกายนุญญาบารมีของกษัตริย์อยู่รอบกาย และเมื่อพวกขุนนางที่เมืองท่าเริ่มสูญเสียอิทธิพลแก่กลุ่มอำนาจที่ไม่ค่อยสนใจการค้า

บทที่ 5

งานเฉลิมฉลอง และการบันเทิง

แล้วอะไรเล่าคือการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ต้องมีชีวิตเหมือนเล่น—เล่นกีฬา

บางอย่าง บวงสรวง ร้องเพลง และ เต้นระบำ แล้วผู้ชายก็จะสามารถทำให้พระเจ้า
พอใจและป้องกันตัวเองจากพวกศัตรู และมีชัยชนะในการต่อสู้

--Plato, *Laws*, quoted Huizinga 1938: 19

เพราะว่าลมฟ้าอากาศที่นี่ไม่รุนแรงและอาหารหลักอันได้แก่ข้าว ปลา และ ผลไม้ก็เชื่อได้
มากกว่าในส่วนอื่นๆของโลกว่าจะมีพอเพียง ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีข้อได้เปรียบจาก
ธรรมชาติในการหลีกเลี่ยงการดิ้นรนต่อสู้เพื่อการยังชีพ คนพวกนี้อาจมีเวลาที่จะอุทิศให้กับสิ่งที่
ปัจจุบันนี้จัดอยู่ในประเภทการพักผ่อนยามว่างมากกว่าชนชาติอื่นๆในสมัยนั้น ไม่ต้องสงสัยเลย
ชาวยุโรปที่ได้พบชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะรู้สึกว่างานนี้มีเวลามากมาย และสามารถ
ใช้เวลาตอนเย็นๆ ร้องเพลง เลี้ยงอาหาร เล่นพนัน และสร้างความเพลิดเพลินให้กันและกัน
(La Loubère 1691: 35; Verhael 1597: 30; Eredia 1613: 39) แต่อาจเป็นไปได้ว่าแนวคิด
เรื่องการเว้นว่างจากการงานเป็นเวลาว่าง ซึ่งตรงข้ามกับกำหนดการทำงานประจำวัน อันเป็น
ผลิตผลสมัยใหม่ของสังคมอุตสาหกรรม สำหรับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของยุคนั้น การมี
ส่วนร่วมในงานเฉลิมฉลอง งานพิธี และงานเลี้ยงดูเหมือนว่าจะเป็นพันธกิจทางสังคมที่สำคัญ
พอๆกับงานที่ให้ผลผลิต ทั้งคนไทยและคนมลายูใช้คำธรรมดาสำหรับคำ work ของ
ภาษาอังกฤษ (งาน ในภาษาไทย *kerja* ในภาษามลายู) ที่หมายถึงการมีส่วนร่วมในการเฉลิม
ฉลองและพิธีกรรม

แต่ในภาษาท้องถิ่นได้มีการยอมรับ การบันเทิงและการละเล่นประเภทที่เห็นกันอยู่ทั่วไป
หนังสือบันทึกเหตุการณ์มักจะเล่าว่าผู้คนสนุกสนานกันเพียงใดกับละคร การละเล่น และระบำ
อีกครั้งหนึ่งที่คำไทยและคำมลายูสำหรับ play (เล่น และ *main* ตามลำดับ) ครอบคลุมกิจกรรม
ต่างๆในวงกว้าง จากชนวนวและละครจนถึง การแสดงความรักที่ต้องห้าม ความเพลิดเพลินเช่นนี้
ส่วนใหญ่เป็นเรื่องส่วนตัวและนักประวัติศาสตร์ยากที่จะเข้าถึง จะเห็นได้ก็ในงานเฉลิมฉลอง
ตามฤดูกาลและพิธีผ่านภาวะส่วนบุคคลที่ทั้งชุมชนเข้าร่วมด้วย งานเหล่านี้มีลักษณะหลาย
อย่างเหมือนกับงานฉลองในส่วนอื่นๆของโลก—มีศาสนาเป็นแกน สำนึกในความเป็นชุมชน
การแข่งขัน การพนัน ละคร การเล่นตลก และ ยกเลิกข้อห้ามตามปกติ แต่โดยทั่วไปแล้วงาน

เฉลิมฉลองสาธารณะใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดูเหมือนว่าจะส่งเสริมมากกว่าจะทำทลายระบบลำดับชั้น ความไม่เรียบร้อย การผ่อนผันเรื่องเพศ และการปะปนของชนชั้นในสังคม มักจะเกิดตามบริเวณรอบนอกของงาน แต่ไม่มีหลักฐานเท่าใดนักว่ามีรูปแบบการกลับบทบาทกันอย่างไร พวกเรนาซ (reynages) ของโปรวองซ์ (Le Roy Ladurie 1797: 303 – 04) และการต่อต้านพิธีจากกลุ่มชนผู้ปกครองตนเองที่ แบคทิน (1940: 220) อยากจะให้เห็นเช่นในเทศกาลงานฉลองในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ก็ยิ่งน้อยลงไปอีก

รัฐคือโรงละคร

ผมขอสารภาพว่าเมื่อคณะทูตของกษัตริย์ล่องเข้าแม่น้ำมา ความงดงามของภาพที่ปรากฏยังความประหลาดใจแก่ผม แม่น้ำมีความกว้างพอสมควร . . . สองข้างฝั่งมีแนวต้นไม้เขียวโดยตลอด นี่คงจะเป็นโรงละครที่ดีที่สุดในโลกสำหรับงานเลี้ยงที่หรูหราฟุ่มเฟือยที่สุด แต่ดูเหมือนว่าไม่มีความหรูหราใดๆที่เทียบได้กับจำนวนคนมากมายที่คอยรับใช้คุณ มีคนเกือบสามพันคนลงเรือ 70 หรือ 80 ลำ ซึ่งอยู่ในกระบวนของท่านทูต. . . ทุกคนละลานตาไปกับความหลากหลายและจำนวนของเรือ และความรื่นรมย์ของสายน้ำ และกระแสน้ำก็ยังยังผลิตเพลงไปกับเสียงอันไพเราะ แต่ก็น่าฟังของเพลง การให้ร้อง และ เครื่องดนตรี

--La Loubère 1691: 42

ชีวิตที่รื่นรมย์อุดมไปด้วยวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่จัดโดยรัฐ อันเป็นการยืนยันชัดเจนถึงสถานะภาพของรัฐว่าเป็น “ศูนย์แบบฉบับ” ตามสำนวนของ กิรตซ์ พระราชพงศาวดารของราชวงศ์มีเรื่องมากมายเกี่ยวกับชีวิตสังคมของท้องถิ่น ไม่ใช่เพราะความสนใจในการพักผ่อนหย่อนใจประจำวันแต่เพราะการแข่งขัน ละคร ดนตรี และระบำ เป็นการแสดงถึงอำนาจและความเลอเลิศของผู้ครองประเทศ “รัฐได้พลัง. . . จากกำลังความสามารถในจินตนาการสมรรถภาพด้านสัญลักษณ์ที่จะสร้างมนต์เสน่ห์ให้แก่ความไม่เท่าเทียมกัน” (Geertz 1980: 123) ด้วยการจัดงานแสดงที่ตื่นตาตื่นใจให้ผู้คนเป็นพันๆเข้าร่วมด้วย กษัตริย์จะปรากฏพระองค์ในฐานะแกนกลางที่อยู่เหนือธรรมชาติ และ รัฐของพระองค์จะหมุนรอบๆแกนนี้

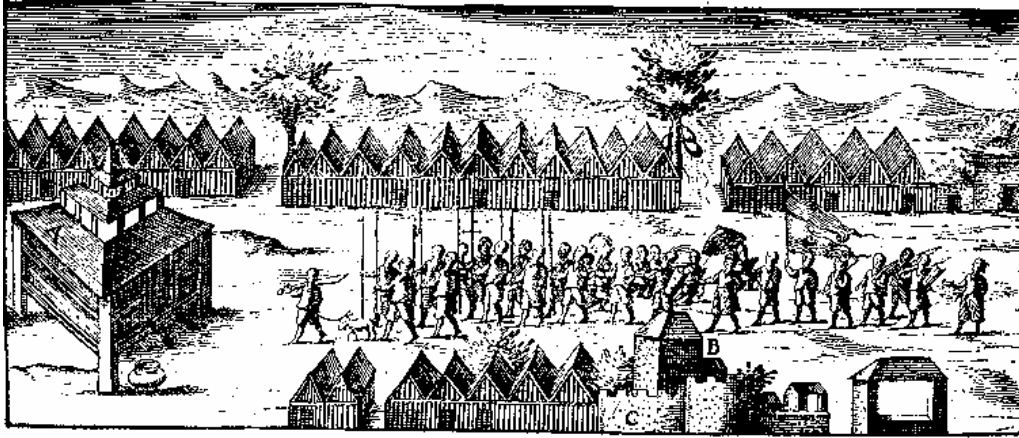
งานเฉลิมฉลองของราชสำนัก และศาสนาเปิดโอกาสให้กษัตริย์ปรากฏพระองค์ต่อหน้าประชาชนแสดงราชานุภาพพร้อมด้วยข้าราชการ ทหาร ข้าราชการบริวาร และแม้แต่ชาวต่างชาติ ทุกคนจะมีตำแหน่งอยู่ในกระบวนแห่ (รูปที่ 23) พิธีราชาภิเษก พิธีอภิเษกสมรส พิธีศพ และพิธีเข้าวัยแรกรุ่น งานฉลองทางศาสนาประจำปี พิธีเพื่อความอุดมสมบูรณ์และ

ความปลอดภัยของบ้านเมือง และแม้แต่งานรับรองทูตต่างประเทศ เป็นโอกาสที่จะจัดกระบวนการ
แห่และงานรื่นเริงต่างๆสำหรับประชาชน เอกสารสำคัญของมลายู ชวา และ สยามเขียน
อธิบายพิธีต่างๆอย่างละเอียดว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไรในราชพิธีประเภทนี้ ผู้ใดควรไปและอยู่ใน
ลำดับไหน ตัวอย่างเช่น อาดัต อาเจห์ (35 – 37) กำหนดกระบวนการที่จะตามเสด็จสุลต่านอิสกัน
ดาร์ มูดา ไปยังสุเหร่าในเทศกาลฉลองอิด อัล-อัดฮา (Id al-Adha) กระบวนเริ่มด้วยทหารม้าที่
แต่งตัวอย่างสวยงาม ตามด้วยทหารถือหอกเป็นอาวุธ แล้วก็องค์สุลต่านประทับบนหลังช้าง
แวดล้อมไปด้วยนักรบผู้มีชื่อที่สุด ต่อไปก็เป็นเจ้าหน้าที่พระราชวังและทหารจำนวนน้อย ตาม
ด้วยทาส มหาเด็ก และข้าราชการบริพารจำนวนพัน ต่อด้วยกองทัพทั้งกองตามหลัง
ผู้บังคับบัญชา “เหมือนคลื่นในมหาสมุทร” พ่อค้าชาวต่างชาติทั้งหมด ช้างตกแต่งอย่าง
สวยงาม 30 เชือก นายทหาร 200 นาย ทหารถือดาบ 2000 คน กองทหาร 3 กองๆละ 2000 ถือ
อาวุธต่างๆกัน เราจำได้ว่ามีแต่เอกลักษณ์เท่านั้นที่ประทับใจกับความยิ่งใหญ่และสง่างามเช่นนี้
เพราะรายงานของต่างชาติเรื่องอาเจห์ในยุคนี้ ได้บรรยายถึงกระบวนการอันยิ่งใหญ่หรูหราที่
ชาวต่างชาติจะต้องร่วมด้วย (ดูรูปที่ 24) ถึงแม้ว่าบางครั้งจะ“วุ่นวายมากและแน่นขนัดแทบไม่มี
ที่และเวลาที่จะจัดระเบียบ” แต่กระบวนการเหล่านี้ไม่เคยเลยที่จะไม่ประทับใจ (Mundy 1667: 123;
cf. Croft 1613: 168 – 72; Verhoeff 1611: 240) ในพิธีฝังพระศพ ของสุลต่านอิสกันดาร์ ธานี
ใน ค.ศ. 1641 มีประจักษ์พยานบันทึกว่ากระบวนการมีช้าง 260 เชือกบรรทุกไหมอันมีค่า งามาบ
ทองหรือประดับเงิน รวมทั้งแรด ม้าเปอร์เซีย และบริวารนับพัน (de Graaff 1701: 14)

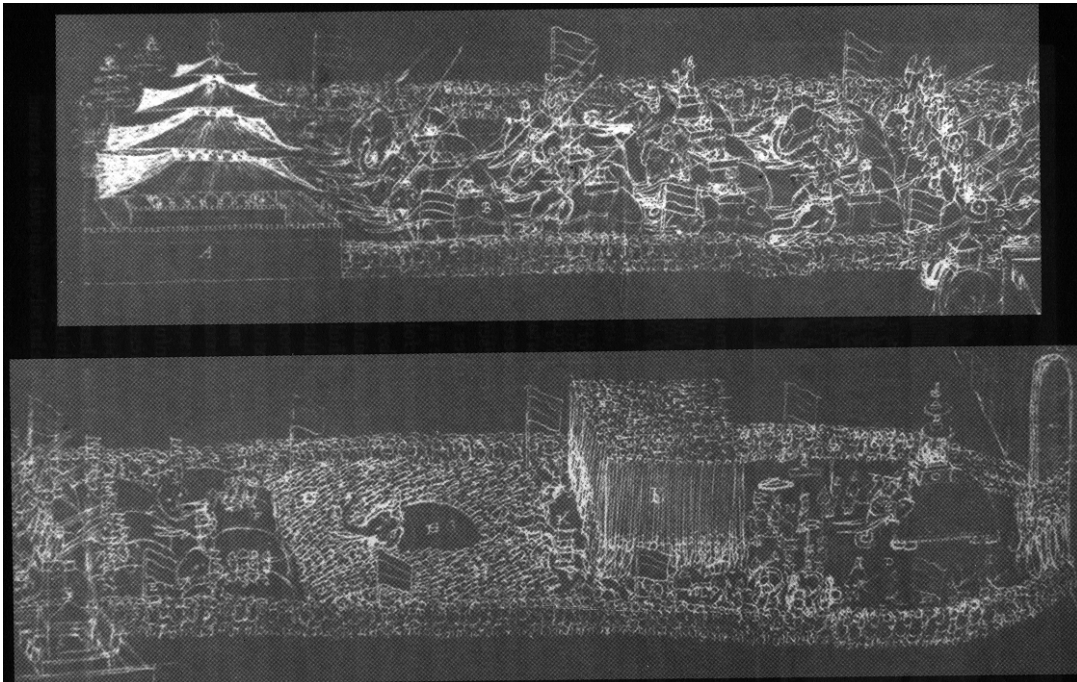
สิ่งที่คู่กันกับกระบวนการอันมโหฬารของช้างและทหารทางบกก็คือกระบวนการทางน้ำ (ดูรูปที่
25) กษัตริย์เกือบทุกองค์จะมีพระบัญชาให้ตกแต่งเรือโออ่ามีลักษณะเหมือนกับนาคของอินเดีย
ในมาลากู สยาม และท่าเรือตามแม่น้ำที่บอร์เนียว เรือเหล่านี้เป็นเรือที่กษัตริย์โปรดปราน (ดูรูปที่
26ก และ 26ข) เช่นเดียวกับกระบวนการทหาร และสัตว์ เรือที่หรูหรางดงามแสดงถึงความเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันของกษัตริย์และประชาชน ฝีพายนับร้อยที่เคลื่อนไหวพร้อมเพรียงกันชี้ให้เห็น
ความตรงข้ามของระบบสังคม “ที่จัดอย่างหลวมๆ” ซึ่งเป็นลักษณะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ในด้านอื่นๆ

ในศตวรรษที่ 17 โอกาสที่ดีที่สุดที่จะสำแดงราชานุภาพในแต่ละปีคือวันสำคัญของ
ศาสนาอิสลามและพุทธศาสนา เหมือนกับที่สุลต่านของอาเจห์ใช้งานฉลองเช่น อิด อัล-อัดฮา
(รวมทั้งอิด อัล-ฟิตร และ วันประสูติของพระศาสดา) สำแดงความยิ่งใหญ่ถึงเทพฮินดูของ
พระองค์และการเป็นองค์อุปถัมภ์ของศาสนา (ระดับสากล)ใหม่ ส่วนกษัตริย์สยามเลือกที่จะ
ปรากฏพระองค์ต่อหน้าราษฎรในโอกาสสำคัญทางพุทธศานาน้อยลงไปเรื่อยๆ กระบวนของ
กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของปีดูเหมือนว่าในช่วงศตวรรษที่ 16 และ 17 จะเป็น “พิธีส่งน้ำ” ตอนฤดู

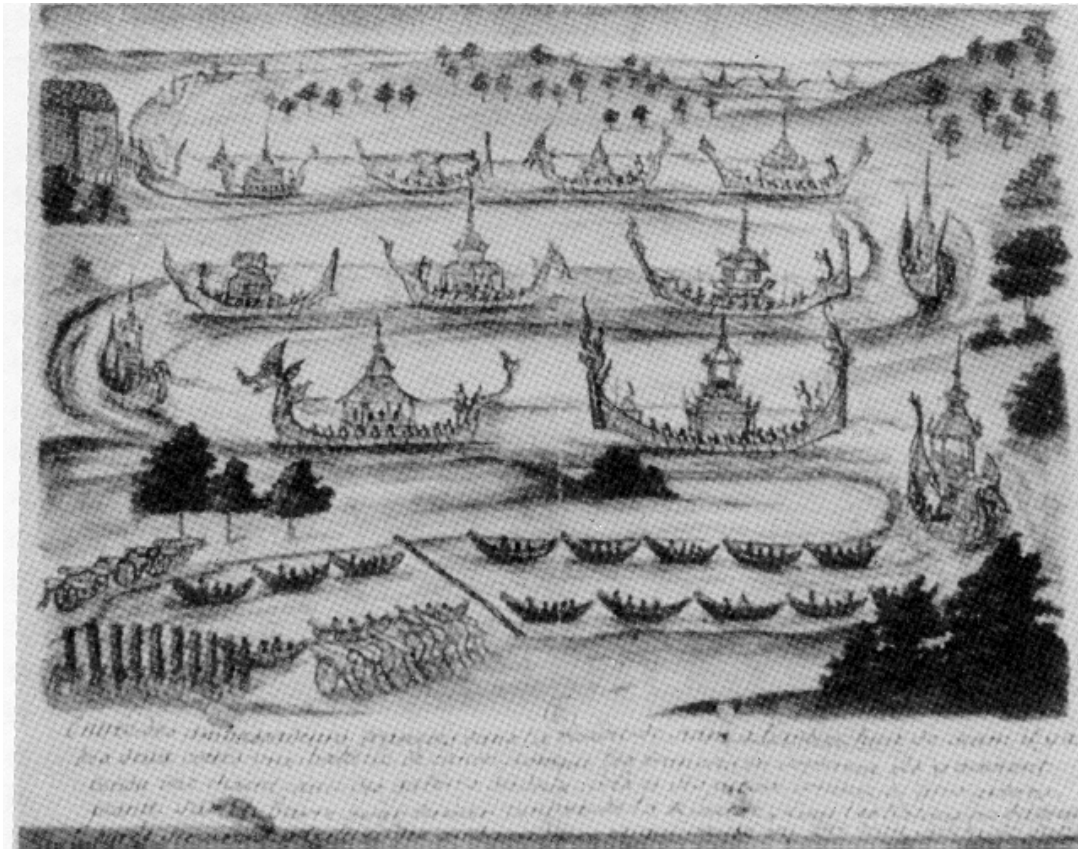
ฝนสิ้นสุดลงปลายเดือนตุลาคม เมื่ออำนาจมหัศจรรย์ของกษัตริย์และเรืออันงามวิเศษซึ่งเป็นที่
สถิต

รูปที่ 23 กระบวนเสด็จไปยังสุเหร่าที่ เตรีนาเต สำหรับการสวดมนต์ประจำสัปดาห์ในวันศุกร์ ค.ศ. 1599 งาน
แบบพิมพ์ไม้ของฮอลันดาร่วมสมัย วาดจากคำอธิบายใน “Tweede Boeck” A สุเหร่า (เจตนาแสดงให้เห็น
หลังคาหลายชั้น) B กระบวนแห่ C พระราชวังที่ เตรีนาเต สร้างด้วยความช่วยเหลือของโปรตุเกส

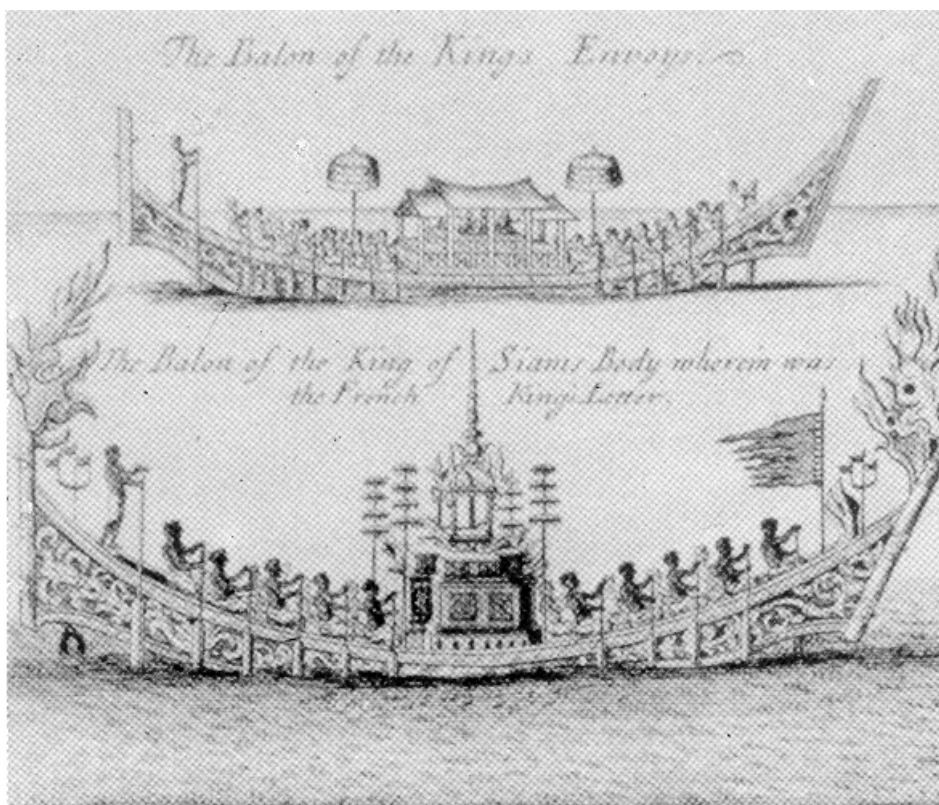
รูปที่ 24 กระบวนเสด็จไปยังสุเหร่าในงาน อิด อัล-อัดฮา (งานบวงสรวงระหว่างช่วงจาริกแสวงบุญ) ที่อาเจห์
ค.ศ.1637 ทำพิธีสังเวยลูกควาย 500 ตัว และนำเนื้อมาแบ่งกัน ปีเตอร์ มันดี เขียนภาพนี้ สัญลักษณ์ที่ มันดี
ใช้ จากซ้าย A สุเหร่าใหญ่ B – G ช้างประดับเครื่องต่างกัน S เกยที่สุลต่านเปลี่ยนช้างทรง I ทหารถือหอก
O สุลต่านบนหลังช้างที่ส่งางามมีเครื่องคลุมทั้งตัวจนถึงเท้า

รูปที่ 25 ภาพวาดของฝรั่งเศสร่วมสมัย งานรับรองทูตฝรั่งเศสที่มาสยามตรงปากแม่น้ำเจ้าพระยาใน ค.ศ. 1685 ข้าราชการสำนัก 16 คน แต่ละคนอยู่ในเรือของตน ออกไปรับพระราชสาส์นกษัตริย์ฝรั่งเศสและเชิญไปยังราชธานี

ของจิตวิญญาณพญานาคผู้ให้ชีวิตกับน้ำ ทำให้น้ำที่ท่วมลดไปโดยเร็ว (Couto 1645 V, ii: 125 – 27; Archambault 1972: Wales 1931: 225 – 26) แม้ว่าความหมายทางด้านอำนาจลึกลับของกระบวนแห่ทางเรือยังคงแรงอยู่ในลาวและเขมรในต้นศตวรรษที่ 20 การให้ความสำคัญทางโลกวิสัยในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์ (1656 – 88) สมัยอยุธยาได้สร้างความชอบธรรมใหม่ให้กับการล่าแม่มดความยิ่งใหญ่ในพิธีกรรมที่ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามแบบเถรวาทเมื่อมีการถวายเครื่องไทยธรรมแด่เจ้าอาวาสวัดและวรวิหารชั้นเอกที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตามที่บาทหลวงฝรั่งเศสในกายเยซูอิตได้กล่าวไว้ “เจ้านายของข้าได้เห็นจากประสบการณ์หลายปีแล้วว่าบางที่น้ำก็เพิ่มขึ้นไม่ว่าจะสั่งให้ลดลงไปอย่างไร จึงยกเลิกพิธีที่เหลวไหลนั้นและคิดว่าเป็นการเพียงพอแล้วในปีนี้จะไปยังพระเจดีย์อย่างเอ็กเกริกเพื่อแสดงศรัทธาอันแรงกล้าของพระองค์ในพระศาสนา” (Tachard 1686: 187; cf. La Loubère 1691: 43; Wales 1931: 200 – 12)

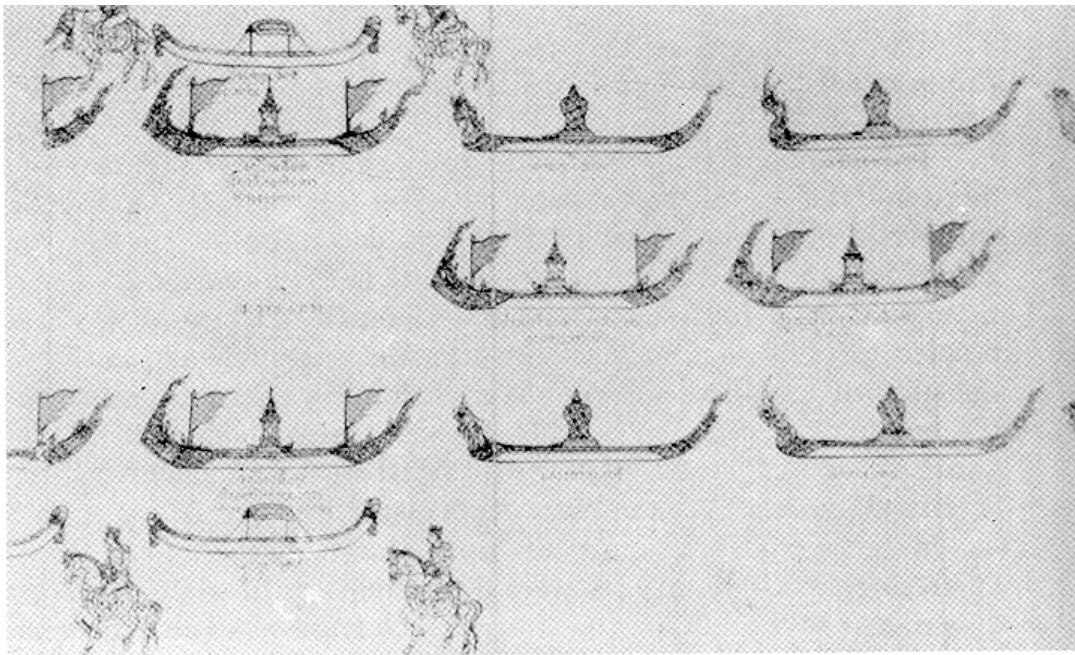

รูปที่ 26ก เรือพิธีของสยาม

ขณะที่เรื่องนี้เป็นการบ่งบอกที่สำคัญถึงการเปลี่ยนท่าทีโน้มเอียงไปทางจิตภาพของคนเมืองและมีเหตุผลมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของศตวรรษที่ 17 อาจเป็นได้ว่าผู้คนนับพันที่เฝ้าดูอยู่ไม่ได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลง คนเหล่านี้ยังคงยอมรับกษัตริย์ของตนต่อไปในฐานะศูนย์กลางของโรงละครที่หรูหรางดงาม ณ จุดหักเหตามฤดูกาลซึ่งในตัว (ของมัน) เองก็เป็นฉากหลังอันน่าตื่นเต้น การเน้นความสำคัญของพิธีในแง่ของศาสนาที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้คนพวกนี้สามารถถือว่าตนมิได้เป็นแต่เพียงชาวสยาม ราษฎรของกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้นแต่ยังเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่งอาจมีนัยแห่งการเป็นประชากรโลก กระบวนแห่งประจำปีเช่นนี้มีอาคันตุกะที่ประหลาดใจหลายคนบรรยายไว้รวมทั้งชาวฮอลันดาคนหนึ่งที่มาประจำอยู่ในสมัยพระเจ้าปราสาททองซึ่งเล่าว่า

ขุนนางประมาณ 200 คนในเรืออันสวยงามของตนเคลื่อนไปข้างหน้า ขุนนางเหล่านั้นนั่งอยู่ใต้กัญญาที่ปิดทองตกแต่งตามตำแหน่งของเจ้าของ ใช้ฝีพาย 30 ถึง 60 คน ต่อจากนั้นก็เรือสำหรับสัมภาระและเครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำครัว หลังเรือพวกนี้คือเรือพระราชพิธี ไม่มีผู้ใดนั่งในเรือนี้ นอกจากฝีพายที่มีจำนวนระหว่าง 50 ถึง 70 คน เรือแต่ละลำมีบุษบกปิดทองหลังคาทรงสามเหลี่ยม หรือเครื่องตกแต่งอย่าง

อื่น แล้วก็ตามด้วยเรือที่นักดนตรีนั่ง 4 หรือ 5 ลำ และท้ายสุดจะมีเรือ 4 หรือ 5 ลำที่มีการสรวด์สร้างรูปทรง

รูปที่ 26ข การจัดตำแหน่งของเรือพิธีในกระบวน—ส่วนหนึ่งของฉบับคัดลอก ค.ศ.1916 จากต้นฉบับสมัยอยุธยา

ทรงอย่างชาญฉลาด ทาน้ำมันชักเงา และปิดทอง . . .

กษัตริย์ประทับในเรือที่งดงามที่สุดมีหลังคาตกแต่งด้วยเครื่องประดับต่างๆ . . . ประดับด้วยเครื่องราชูปโภคที่สูงค่าจนไม่สามารถเห็นพระองค์หรือพระพักตร์เลย มีพวกขุนนางและข้าราชการสำนักหมอบเฝ้าอยู่รอบๆพระที่นั่ง . . . พระอนุชาจะตามมาด้วยเรือบริวารที่ทาสีและปิดทองสวยงาม 8 ถึง 10 ลำ พระชนนี พระมเหสี พระโอรสพระธิดา และพระสนมบางคน ต่างก็มีเรือของตนและนั่งในกัญญาที่ปิดทอง . . .

เรือทั้งหมดมีจำนวนราวๆ 350 ถึง 400 ลำ และ ผู้ที่เข้าร่วมในริ้วกระบวนนี้มี 20,000 ถึง 25,000 คน ตามทางที่กษัตริย์ผ่าน บ้านเรือนตลอดจนวัดวาอารามจะมีเสื้อปิด และไม่อนุญาตให้ผู้ใดอยู่ข้างใน เพื่อไม่ให้ใครได้มองดูพระองค์จากที่สูงกว่า สองข้างแม่น้ำเป็นระยะ 2 ไมล์ . . .แน่นขนัดไปด้วยเรือและผู้คนนับไม่ถ้วนที่แสดงคารวะต่อกษัตริย์ด้วยการพนมมือและก้มศีรษะ (van Vliet 1636: 25 – 26)

ประจักษ์พยานชาวฝรั่งเศสในเวลาต่อมาได้พยายามประมาณจำนวนผู้คนที่เรียงรายริมน้ำระหว่างกระบวนแห่และสรุปว่า เรือและคน “คงจะไม่ต่ำกว่า” 20,000 ลำ และ 200,000 คน ที่เบียดเสียดกันริมฝั่ง (Tachard 1686: 190) ที่หงสาวดีก็เช่นกัน เป็นเรื่อง “มหัศจรรย์ที่ได้เห็นคนจำนวนมากมาย ทรรศนินมหาศาล และความเป็นระเบียบเช่นนี้” ระหว่างกระบวนเรือราชพิธีในเทศกาลเฉลิมฉลองประจำปี (Frederici 1581: 250)

พงศาวดารมลายูคงไม่ได้กล่าวเกินจริงเมื่อเล่าว่างานเลี้ยงฉลองสำหรับงานแต่งงานที่
บันจามาซินในศตวรรษที่ 17 ดำเนินติดต่อกันไปเป็นเวลา 40 วัน 40 คืน (*Hikayat Banjar*: 315
– 23) หรืองานฉลองการแต่งงานใน ค.ศ. 1765 ระหว่างเจ้านครยะโฮร์และเจ้าหญิงตรังกานุ
“ดำเนินไปเป็นเวลาประมาณสามเดือน” (Ali Haji 1866: 143 – 44) ในทั้งสองกรณีมีการให้
รายละเอียดอย่างสมบูรณ์ของกระบวนการแห่รอบเมือง ความหลากหลายของระบำ การแสดงละคร
และการแข่งขัน รวมทั้งการเล่นดนตรี พ่อค้าชาวยุโรปคงจะรู้ดีเรื่องงานมหรสพในรัฐที่กษัตริย์
ยุโรปในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการโปรดปรานพอๆกัน เลยมองไม่เห็นความจำเป็นเหมือนกับ
นักเขียนพงศาวดารมลายูที่จะยกย่องรัฐเอเซียเหล่านี้ แต่กระนั้นพวกเขาก็ได้ยืนยันถึงความ
พุ่มเพื่อยในการเฉลิมฉลองพิธีอภิเษกสมรส พิธีราชาภิเษก และพิธีสุหนัต

สก๊อตต์ (1606: 152 – 62) ได้บรรยายพิธีสุหนัตของยุวกษัตริย์แห่งบันเต็นในเดือน
กรกฎาคม ค.ศ. 1605 และ “การเฉลิมฉลองที่จัดขึ้นที่นั่นทุกวันเป็นเวลากว่าหนึ่งเดือนก่อนจะ
เสด็จไปวัด [สุหฺร่า]” ที่อาลุน-อาลุน หรือจัตุรัสหน้าวังมีการสร้างปะรำที่ยุวกษัตริย์ประทับในพิธี
ทุกวันขณะที่วงกำมะลันบรรเลงเพลง จะมีผู้แบกพระองค์ขึ้นไปได้กลดจำนวนมากไปยังปะรำ
พิธี ห้อมล้อมไปด้วยทหารรักษาพระองค์ และชุดขุนนางที่เปลี่ยนไปทุกวัน ขุนนางที่เป็นหลัก
ของแผ่นดินแต่ละคนจะผลัดกันนำของไปถวาย—ข้าว เงิน ผ้า และ งานฝีมือ ของเหล่านี้ผู้หญิง
จะเป็นผู้แบก—“บางครั้ง 200 คน และบางครั้งก็ 300 คน”—ร่วมด้วยการแสดงและกระบวนการแห่
หลากหลาย ขบวนผู้หญิงจะมีผู้ชายตีฆ้องนำหน้าและเล่นเครื่องดนตรีอื่นๆของวงกำมะลัน
ตามด้วยคนถือหอกและถือดาบจำนวนมาก แต่ละกลุ่มจัดการแสดงหน้าพระที่นั่ง ซึ่งอาจจะเป็น
“ตอนสำคัญของเรื่องในประวัติศาสตร์สมัยโบราณ” การเล่นเกม และ “เล่นกายกรรมแบบ
แปลกๆ” การประลองยุทธ์ซึ่งอาจถึงกับสร้าง “ป้อม” อย่างเร่งรีบเพื่อให้มีการโจมตีและจุดไฟเผา
และยังมีสัตว์ที่ถูกจับมาและ การแสดงต่างๆที่แยบยล บ้างก็นำเรือใบมาตกแต่งเข้ากระบวนแห่
บรรทุกของขวัญ ราชานแห่งจาร์ตานิาเรือลำหนึ่งตกแต่งเป็นสวนเต็มไปด้วยต้นไม้ ดอกไม้ และ
มีบ่อเลี้ยงปลา อีกลำหนึ่งบรรทุกรูปปั้นยักษ์สูงสามสิบฟุต ชาวอังกฤษที่มากับสก๊อตต์ก็ต้อง
ร่วมด้วยเหมือนกัน เช่นเดียวกับชุมชนชาวต่างประเทศอื่นๆ มุ่งมั่นที่อย่างน้อยจะต้องดีกว่าพวก
ฮอลันดา ชาวอังกฤษได้จัดการแสดงได้สวยงามโดยมีดอกไม้ไฟและขบวนแห่ แต่ไม่มีผู้หญิงที่
จะแบกของขวัญ “เราขอยืมเด็กผู้ชายที่น่าตาน่าเอ็นดูเท่าที่จะหาได้ 30 คน” มาทำหน้าที่แทน

แม้ว่าความสนใจของนักวิชาการส่วนใหญ่จะอยู่ที่งานพิธีในราชสำนักของเอเซีย
ตะวันออกเฉียงใต้ มุ่งจะอธิบายระดับต่างๆของความหมายเชิงสัญลักษณ์ พิธีกรรม และศาสนา
แต่ที่สำคัญก็คือต้องไม่มองข้ามความสำคัญของพิธีเหล่านี้ที่มีต่อสังคม สำหรับประชาชนส่วน
ใหญ่แล้ว งานเฉลิมฉลองมีหน้าที่สำคัญสามประการ การมีส่วนร่วมในราชานุภาพและลำดับ

ชั้นของรัฐ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การติดตลาด และการถวายบรรณาการ และ ความ
สนุกสนานบันเทิง

กระบวนแห่ในงานฉลองของรัฐเป็นวิธีที่ได้ผลที่สุดในการรวมประชาชนเข้าไปในรัฐที่มี
ลำดับชั้น ความรู้ความเข้าใจในราชานุกาภาพเห็นได้ชัดเจนในเมืองหลวง แต่การประพาสของ
กษัตริย์ คณะผู้แทนนำเครื่องบรรณาการมายังราชสำนัก และที่สำคัญยิ่งคือการลอกเลียน
วิถีทางแบบกษัตริย์โดยเจ้าหน้าที่ในมณฑลต่างๆและโดยคณะละครอันเป็นที่นิยมของประชาชน
ได้ทำให้ทรงสนพระทัยไปถึงยังหมู่บ้านในชนบทที่ห่างไกล การมาของชาวยุโรปตอนเหนือคงจะ
ให้เกิดกระแสอ่อนๆ แต่เป็นลางนำกลัวกับหน้าที่สำคัญเรื่องการลำดับชั้น รัฐที่เกี่ยวข้องจึง
จำเป็นต้องให้ชาวยุโรปเล่นบทบาทเหมือนประชาชนที่ร่ำรวยอื่นๆในการเพิ่มความอลังการของ
ราชพิธี แต่ผู้ที่มาจากทางเหนือเหล่านี้ มีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของกีฬาการลำดับชั้น
เพราะอำนาจทางทหารและประโยชน์ของคนเหล่านี้ กษัตริย์ส่วนใหญ่จึงแสวงทำเป็นมองข้าม
การทำทนายกฎเกณฑ์ตามที่เป็นอยู่ของรัฐ ในสยามศตวรรษที่ 17 ชาวยุโรปฝ่าฝืนกฎที่ห้ามมิให้
ใครมองกษัตริย์ขณะที่ทรงช้างหรือเรือผ่าน ในชาวชาวอังกฤษและฮอลันดาไม่ยอมแสดงความ
เคารพด้วยการนั่งพับเพียบกับพื้นในงานแสดงมหรสพในวัง หากเป็น “ที่เมืองอื่น คนพวกนี้คง
ถูกโบยถ้าไม่ยอม” แต่ทหารรักษาพระองค์ที่ชาวเพียงแต่เลี้ยงไม่ไปทางชาวยุโรปที่ดื้อรั้นเหล่านั้น
แทนที่จะทำทนายให้เกิดการต่อสู้ขนาดใหญ่ (Scott 1606: 159)

ตลาดเป็นส่วนหนึ่งของงานฉลองใหญ่ๆทุกงาน การที่มีคนมาชุมนุมกันมากมายเช่นนั้น
เชื่อได้ว่าการค้าขายอาหารและของจำเป็นอื่นๆจะคล่องมาก และเป็นไปได้ว่าชาวชนบทถือ
โอกาสที่มีงานเฉลิมฉลองใหญ่ๆประจำปี นำผลิตผลของตนมายังตลาดและจัดหาซื้อสินค้า
นำเข้าประเภทฟุ่มเฟือยสำหรับปีต่อไป การปรากฏตัวในเมืองเป็นระยะๆของคนเหล่านี้ อาจเป็น
โอกาสที่จะส่งส่วยหรือส่วนแบ่งในผลผลิตอันเป็นสิทธิของเจ้านายตน บีโกด (1962: 274) ได้
ระบุว่างานออกร้านและงานฉลองทางศาสนาที่บูบัต เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์หลังเกี่ยวข้าวเสร็จ ใน
ชาวสมัยอินโดจีนศตวรรษที่ 14 เป็นช่วงเวลาที่ส่งส่วยต่างๆต่อกษัตริย์และขุนนาง เช่นเดียวกับ
งานฉลองวันประสูติของพระศาสดา (เมาลุด) ซึ่งเป็นงานอิสลามที่เข้ามาแทนที่ในศตวรรษหลังๆ

ในด้านการบันเทิง งานหลวงหรืองานทางศาสนาทุกครั้งจะมีไม่เพียงความเอิกเกริกของ
กระบวนแห่แต่ยังมีการแสดงดนตรี ละคร และกีฬาต่างๆมากมาย ตามประเพณีไทยที่ เจริญอัสน์
วัน วลิต (1640: 69) ได้บันทึกไว้ สมเด็จพระรามาธิบดี (1491 – 1529) เป็นกษัตริย์ที่ประชาชน
รักมากที่สุด เหตุหนึ่งเป็นเพราะว่า “พระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกที่ทำให้มีการเลี้ยงฉลองและวัน
กีฬาอย่างใหญ่โต” วัน วลิต ยกตัวอย่าง “งานโล้ชิงช้า” ประจำปีซึ่งเป็นงานที่นิยมกันมากงาน
หนึ่ง พระองค์ทรงนำประเพณีอินเดียมาใช้ นักวิชาการได้พยายามที่จะหาที่มาด้านศาสนาของ

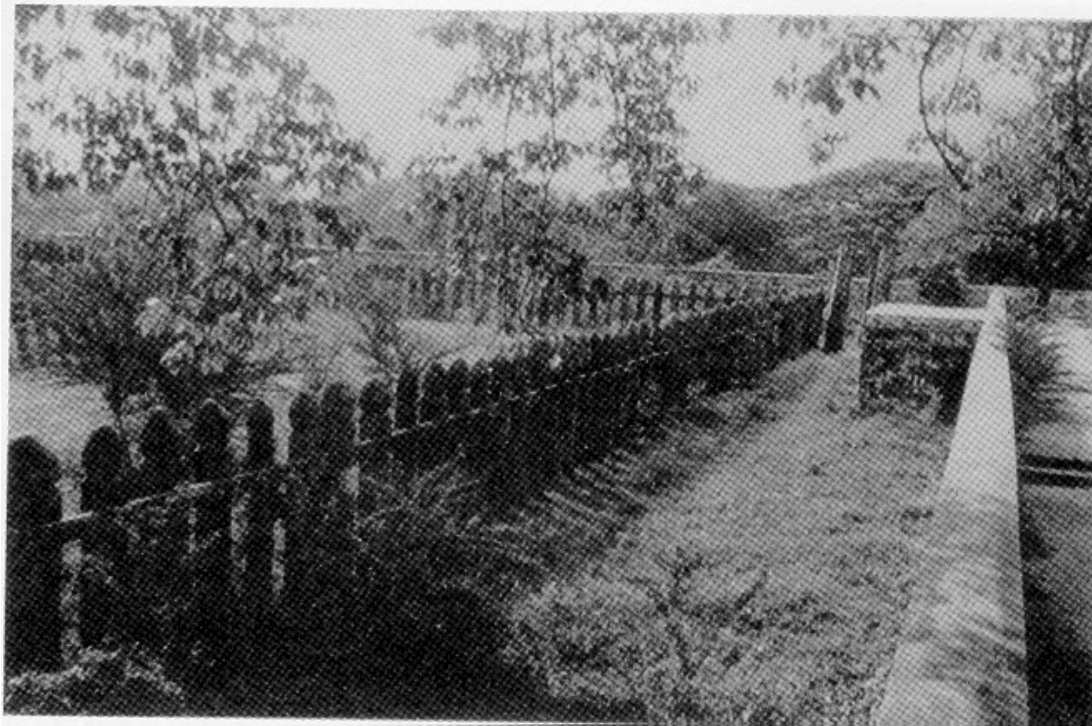
งานที่น่าตื่นตาตื่นใจนี้ ซึ่งผู้ชายหลายคนไล่ชิงเข้าขึ้นไปสูงกว่าฝูงชนที่อยู่ข้างล่าง แต่ เจ จี ฟราเซียร์ (J.G. Frazier) ได้พบที่มานี้ในพิธีเจริญพันธุ์—ลักษณะที่เห็นเด่นชัดกว่าในการที่เด็กผู้ชายไล่ชิงเข้าให้เด็กผู้หญิงในฤดูเกี่ยวข้าวที่เวียดนามและ ฮูลาเวซี (Huard and Durand 1954: 237 – 38; Kaudern 1929: 79 – 85) กวาร์ตซ์ เวลส์ (1931: 238 – 55) ได้พบในการบูชาพระอาทิตย์ แต่สำหรับคนไทยส่วนใหญ่การไล่ชิงเข้าดูเหมือนว่าเป็นเพียงให้ความเพลิดเพลินแก่พระคิวงที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าฮินดูที่รักความสนุกสนานมากที่สุด (เพ็งอ้ง: 239) นักสังเกตการณ์ชาวฝรั่งเศสชื่อว่าสยาม “เป็นชาติที่รักการแสดงและงานพิธีที่ยิ่งใหญ่” (Tachard 1686: 215)

ความสนุกสนานที่คนธรรมดาได้รับจากงานเฉลิมฉลองเหล่านี้ เป็นเครื่องบ่งบอกอีกอย่างหนึ่งถึงอำนาจและบุญญาธิการ ของประมุขผู้ยิ่งใหญ่ และผู้บันทึกเหตุการณ์เองก็ได้พยายามเป็นพิเศษที่จะอธิบายว่า “ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และ เด็กต่างสนุกสนานเหมือนกันกับการแสดงอันหลากหลายที่ได้ชมและดนตรีที่ได้ยิน” (*Hikayat Banjar*: 316) ฝูงชนที่รวมตัวกันจากหมู่บ้านรอบๆ เวลาที่มีงานแบบนี้แสดงว่าราชอาณาจักรอันหนาแน่น และการดึงดูดคนพวกนี้มาร่วมกันด้วยวิธีใดก็ตามเป็นส่วนหนึ่งของความสามารถของกษัตริย์ จารึกของพ่อขุนรามคำแหง (1293: 27) จบรายงานเรื่องการฉลองกฐินในพุทธศาสนาสมัยนั้น ด้วยข้อความว่า “เสียงพาทย์ เสียงพิณเสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื้อนเลื้อน”

การแข่งขันและการประลองยุทธ์

ในบรรดาการบันเทิงของหลวงที่จัดในโอกาสเหล่านี้ จะมีรายการพิเศษคือการต่อสู้ระหว่างสัตว์ (และบางครั้งก็เป็นคน) ไม่มีงานเลี้ยงฉลองใหญ่ใดๆ ที่ราชสำนักชวา อาเจะห์ สยาม และ พม่า จะจบลงโดยไม่มีการต่อสู้อย่างตื่นเต้นระหว่าง ช้าง เสือ ควาย หรือ สัตว์ที่ขนาดย่อมลงมา ในเมืองและตลาดขนาดเล็กกว่าอย่างน้อยก็จะต้องมีการชนไก่ที่จะทำให้งานครึกครื้น

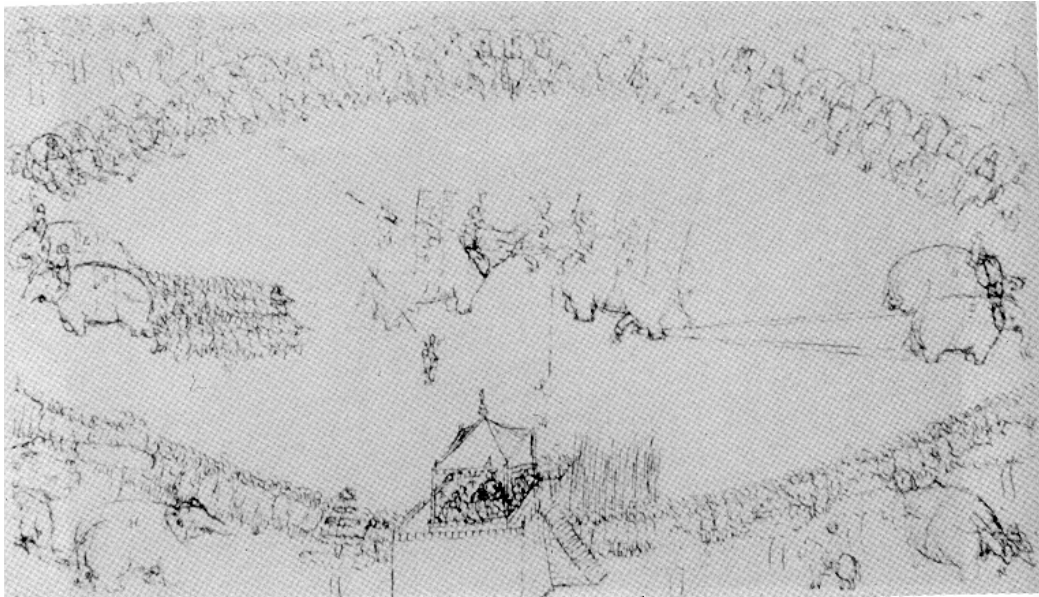
สำหรับพม่า สยาม เขมร และ อาเจะห์ ช้างเป็นสัตว์ที่งามสง่าที่สุด กษัตริย์จะรวบรวมไว้เป็นจำนวนมาก (รูปที่ 27) ประทับบนคอช้างสู้รบในสงครามจริงและการประลองยุทธ์ และทรงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับช้างทรงในการต่อสู้กับสัตว์อื่น เล่ากันว่าวีรกษัตริย์ไทยคือสมเด็จพระนเรศวร (1590 – 1605) ทรงมีความสามารถในการต่อสู้บนหลังช้างเหนือคู่ต่อสู้ทุกคนเมื่อทรงพระเยาว์อยู่ที่ราชสำนักหงสาวดี (van Vliet 1640: 78) ส่วนวีรบุรุษของอาเจะห์ สุลต่านอิสกันดาร์ มูดา ผู้บันทึกเหตุการณ์ของราชสำนักได้บรรยายความสามารถอย่างมหัศจรรย์ในการ

รูปที่ 27 เพนียดช้างที่อยุธยาที่ฝึกช้างหลวง มีการปรับปรุงซ่อมแซมหลายครั้งตั้งแต่ศตวรรษที่ 17

ต่อสู้ด้วยช้างและม้าขณะยังเยาว์ (Hikayat Aceh c. 1630: 126 – 43) เมื่อครองบัลลังก์แล้ว สุลต่านอิสกันดาร์ มูดา คงไม่ได้ทรงช้างในการประลองยุทธ์อีก แต่ก็ทรงเพลิดเพลินกับการนำช้างออกแสดง (รูปที่ 28) สำหรับคณะทูตชาวฮอลันดา ใน ค.ศ. 1608 สุลต่านได้จัดให้มีการต่อสู้ด้วยช้างที่สนามประกอบด้วยช้าง 58 เชือก และทหาร 1300 คน (Verhoeff 1611: 240) ห้าปีต่อมา มีการจัดขบวนช้าง 200 เชือกในรูปแบบที่ตื่นตาตื่นใจเพื่อให้คณะผู้แทนชาวอังกฤษประทับใจ เริ่มด้วยช้าง 6 เชือกชนกัน ต่อมาก็ควาย 4 ตัว และท้ายสุด เกะ 12 ตัวชนกัน (Best 1614: 52; cf. Croft 1613: 158 – 71; Mundy 1667: 126 – 30) มีการจัดการแสดงคล้ายๆกันนี้ที่อยุธยาสำหรับคณะทูตฝรั่งเศสคือชนช้าง เช่นเดียวกันที่อาเจห์ให้คนหลายสิบคนดึงเชือกที่ผูกเท้าช้างเพื่อแยกช้างออกจากกันเมื่อการต่อสู้ดูเหมือนว่าเกินกว่าจะควบคุมได้ (Tachard 1686: 209 – 10)

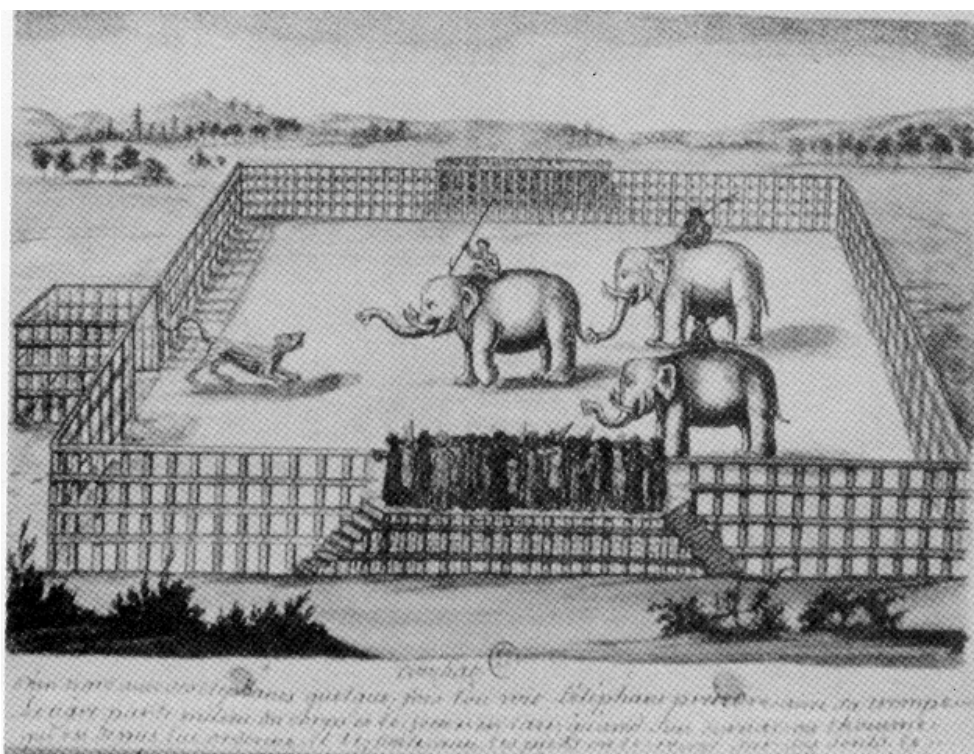
เมื่อเทียบกับควายที่อาจหาญกว่า ช้างทำร้ายกันและกันน้อยกว่ามากและการชนช้างก็ไม่ค่อยประทับใจผู้ชมชาวต่างประเทศ ที่แน่นอนก็คือบทบาทของช้างเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งเห็นชัดขึ้นเมื่อเอาช้างมาต่อสู้กับเสือ (รูปที่ 29) มีอันตราย ความวุ่นวาย ความป่าเถื่อน และ ศัตรูของรัฐ เป็นองค์ประกอบ ในการต่อสู้นี้จำเป็นที่ช้างจะต้องได้ชัยชนะ ฆ่าเสือโดยใช้งาเสยเสือแล้วโยนสูง

รูปที่ 28 การชนช้างในอาเจห์ ค.ศ. 1637 สุลต่านและ “องครักษ์หญิง” นั่งอยู่ในพลับพลา A, E และ H เป็นช้างพัง N คือคนที่ช่วยรั้งช้างพลาย D ทางขวาของพลับพลาตรง F คือพวกที่ถือหอกพร้อมที่จะกระดุนช้างเมื่อต้องการ

ขึ้นไปในอากาศ ด้วยเหตุนี้จึงมีการทำให้เสียเปรียบโดยมัดไว้กับเสาและสู้กับช้างหลายตัวในเวลาเดียวกัน ในสยามมีการค้ำกันช้างโดยใส่เกราะป้องกันหัวและวง (Tachard 1686: 211 – 13; cf. Ibrahim 1688: 72 – 73; Copland 1614: 210 – 11) ล่วงมาจนถึง ค.ศ.1822 แล้วยังมีการจัดงานต่อสู้ระหว่างเสือกับช้างต้อนรับคณะผู้แทนอังกฤษที่ไปเยี่ยมคนมได้ ปากเสือถูกเย็บและเล็บถูกตัด แต่กระนั้นช้างเชือกแรกที่ส่งเข้าไปสู้ ในที่สุดก็หันหลังหนี ความขี้ขลาดของช้างอย่างหนัก แน่นอนความขายหน้าของช้างทำให้ประมุขอับอายไปด้วย ต่อหน้าชาวต่างชาติผู้มีอิทธิพลซึ่งถือว่าเป็นฝ่ายเสีย (Crawford 1828: 218 – 19; Finlayson 1826: 321 – 23)

ในบางส่วนของกลุ่มหมู่เกาะ สัตว์ที่ใช้สู้กับเสือแทนช้างคือควายป่าหรือควายบ้าน (บันเต็ง หรือ เกร์เบา) พวกเขาโดยเฉพาะถือตนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับควาย แม้แต่ครอว์เฟิร์ด (1820 I: 115) ยังยอมรับว่า “มีความพึงพอใจไม่น้อยเลยที่ได้เห็นสัตว์ที่เชื่องและรักสงบทำลายศัตรูที่ดุร้ายและป่าเถื่อน” ผลการต่อสู้จะเป็นเช่นนั้น 19 ใน 20 ครั้ง ในสมัยของ แรฟเฟิลส์ (1817 I: 347) ชาวชาวถือว่าเสือในการต่อสู้เหล่านี้คือชาวยุโรป ดังนั้นจึงมีความหฤหรรษ์เป็นพิเศษเมื่อควายมีชัยชนะ การต่อสู้เช่นนี้เคยจัดมาแล้วที่มาตารัมในศตวรรษที่ 17 (van Goens 1646: 238) และต่อมาก็ได้กลายเป็นรายการบันเทิงมาตรฐานสำหรับคณะผู้แทนชาวฮอลันดา อาจเป็นการปรามให้รู้ฐานะของตนในเชิงสัญลักษณ์ (Ricklefs 1974: 274 – 75; Kumar 1980: 37) รายงานของชาวสเปนเรื่องจามปาในศตวรรษที่ 16 ซึ่งมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับชาวและ

รูปที่ 29 ภาพสังเวียนที่อยุธยาที่เสื่อถูกส่งไปสู่กับช้าง วาดโดยชาวฝรั่งเศสร่วมสมัยในทศวรรษ 1680

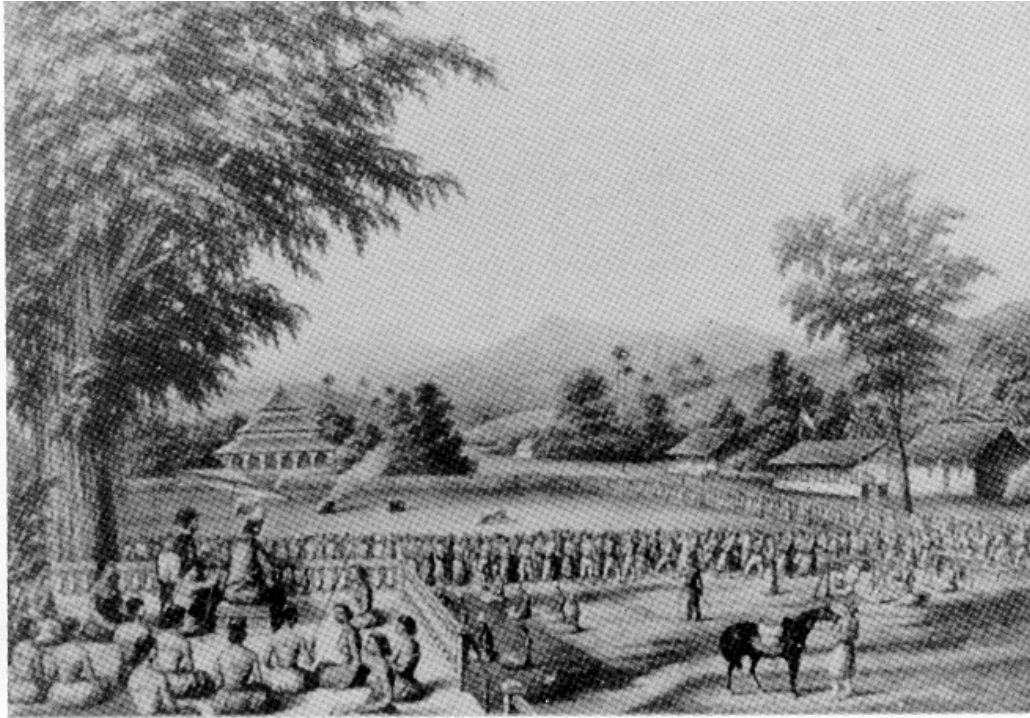
โลกมลายูก็ได้บรรยายงานฉลองที่เสื่อถูก “โยน” ให้ควายฆ่าที่จัตุรัสซึ่งสร้างขึ้นเพื่อการนี้ โดยเฉพาะ (Dasmarinas 1590C: 42)¹

การต่อสู้ที่จัดขึ้นเป็นปรกติกว่าที่ราชสำนักชาวในศตวรรษที่ 18 คือ *รัมโปกัน* (ดูรูปที่ 30) เสือตัวหนึ่งจะถูกปล่อยเข้าไปยังลานจัตุรัสซึ่งใช้คนถือหอกนับร้อยยืนเป็นกำแพง เสือจะถูกทำให้ตกใจวิ่งเข้าหาหอกของคนเหล่านั้น (Kumar 1980: 37; Raffles 1817 I: 347) รายการนี้อาจเข้าใจได้ว่าเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ในทำนองเดียวกันว่าอำนาจของรัฐที่มีวินัย ย่อมมีชัยเหนือกำลังของความไร้ระเบียบอันโหดร้าย แม้ว่าจะมีหนังสือชาวหลายเล่มว่าด้วยกีฬานี้ เช่นเดียวกับการต่อสู้ของสัตว์อื่นๆ (Pigeaud 1967: 276) ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามีการสู้เสือ (*รัมโปกัน*) ในศตวรรษที่ 17 หรือก่อนหน้านั้น

แต่อย่างไรก็ดี มีการเชื่อมโยงระหว่างการต่อสู้ของสัตว์กับการต่อสู้ของคนซึ่งอาจอธิบายความสำคัญของรายการเหล่านี้ในงานราชพิธี เห็นได้ชัดเจนที่สุดในการประลองยุทธ์ที่ราชสำนักชาวจัดขึ้นที่จัตุรัส ซึ่งจะอยู่ไปทางด้านเหนือของป้อมปราการเสมอ ตามปรกติแล้วจะจัดในวัน

¹ ประมุขมลายูในคาบสมุทรมักจัดการต่อสู้ระหว่างควายและเสือเป็นครั้งคราวเหมือนกัน ครั้งล่าสุดคือเมื่อดยุกแห่งเอดินบะระเสด็จจะโฮร์ราวๆ ค.ศ. 1870 ครั้งนี้ควายชนะอย่างง่ายดายอีก (Wilkinson 1910: 61; McNair 1878: 266) แต่การต่อสู้เช่นนี้มิได้มีการกล่าวถึงในงานวรรณกรรมของมลายู

รูปที่ 30 การสู้กับเสือ (วิ่งไปกัน) ในชวากลาง ต้นศตวรรษที่ 19 วาดโดย เดอ สตูเออร์ส ราวๆ ค.ศ. 1825

เสาร์หรือวันจันทร์ (Senen) ทำให้ได้ชื่อว่า เซเนนัน (Senenan) ที่ใช้เรียกกันในสมัยต่อมา มหา
 ภาพของมลายู ฮิกายัต ฮังตูวะห์ (105) กล่าวถึงการประลองยุทธ์บนหลังม้าว่าเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการบันเทิงที่ราชสำนักมลายูชปาหิตของชาว แต่มีการบรรยายการประลองยุทธ์อย่างละเอียด
 เป็นครั้งแรกโดยชาวฮอลันดา ที่ดูบัน ใน ค.ศ. 1599 และต่อมาที่ราชสำนักอื่นๆอีกหลายแห่งใน
 ชวาตอนกลางและตะวันออก ประมาณปลายสี่โม่งหนุ่มผู้กล้าแห่งราชสำนักจะมาชุมนุมกันที่
 จัตุรัส หลังจากได้ขี่ม้าที่ตกแต่งอย่างสง่างามวิ่งเข้าขบวนไปทั่วเมือง ที่จัตุรัสชายหนุ่มเหล่านี้จะ
 ปฏิบัติการเป็นชุด มีการบุกประจัญบานและเคลื่อนกำลังด้วยแผนอันแยบยล คนหนึ่งมักจะตาม
 ตีอีกคนหนึ่งไปตลอดความยาวของสนาม มุ่งที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งตกหลังม้าด้วยหอกไม่มีคม
 (รูปที่ 31ก และ 31ข) ในความเป็นจริงการตกม้าไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยนัก ความสนใจส่วนใหญ่จะ
 อยู่ที่ศิลปะในการขี่ม้าที่แสดงในการหมุนและการหันที่จัตุรัส กษัตริย์จะเสด็จทอดพระเนตรเสมอ
 และอย่างน้อยที่มатарัม ได้เข้าร่วมการประลองยุทธ์ด้วย (van Goens 1656: 229 – 33;
 “Tweede Boeck” 1601: 37 – 40; Valentijn 1726 III: 313; Raffles 1817 I: 345 – 46) แม้ว่า
 ทหารม้าจะมีบทบาทน้อยมากในการสงครามของชาว แต่ก็เห็นได้ชัดว่า ทหารม้าใช้เป็นคำ
 เปรียบเหมือนหมายถึงสงคราม ที่ซึ่งหนุ่มตระกูลขุนนางพิสูจน์และแสดงความสามารถของตน
 ที่แผ่นดินใหญ่สิ่งที่ใกล้เคียงกันก็คือโปโลแบบหนึ่ง (ตีกลีในภาษาไทย) ที่เล่นโดยชนชั้นขุนนางใน

เขมร สยาม และพม่า (รูปที่ 32) ในกีฬานี้ชายหนุ่มได้มีโอกาสแสดงความสามารถในการควบคุมม้าอย่างกล้าหาญ (San Antonio 1604: 7; Gerini 1912: 72; Bowring 1857 II: 330)

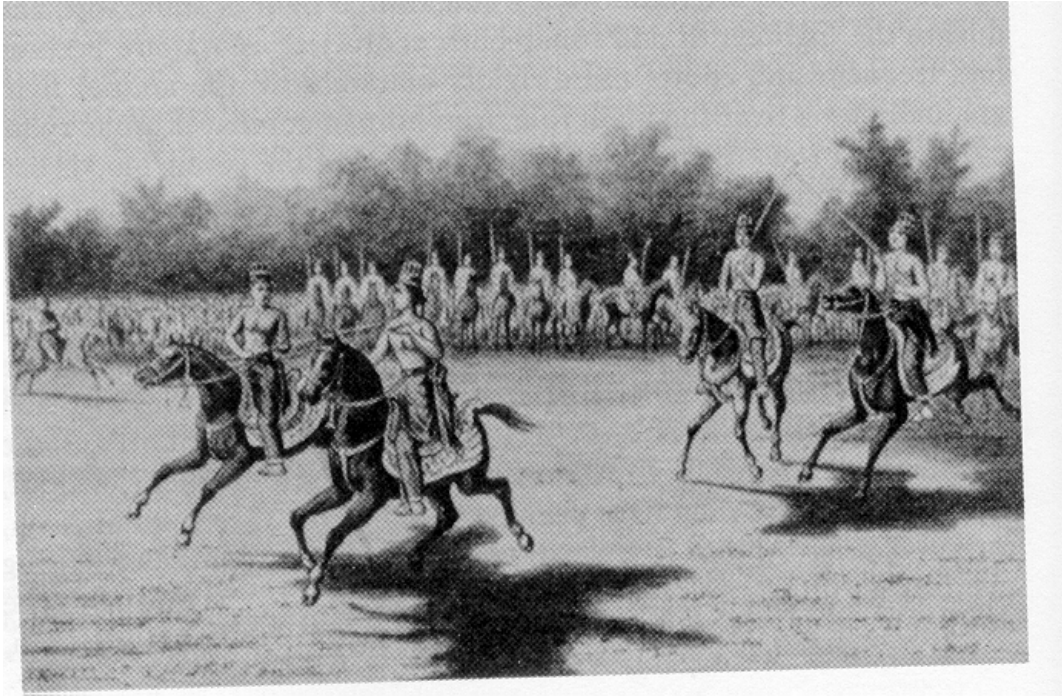
การประลองยุทธ์มักจะตามด้วยการสู้ของสัตว์บางประเภท และระหว่างศตวรรษที่ 18 และ 19 ระยะเวลาที่สงครามมีน้อยลง และที่ราชสำนักการลำดับชั้นก็เข้มงวดขึ้น การต่อสู้ของสัตว์ค่อยๆเข้ามารับบทบาทหลักแทนการสู้ประยุทธ์ (Kumar 1980: 37) ก่อน ค.ศ.1600 ดูเหมือนว่าการประลองยุทธ์ของลูกผู้ดีมีเลือดตกยางออกมากกว่า หม่าฮวน (1433: 94) บันทึกการจัดการดูแลครอบครัวของชาวชาวที่เสียชีวิตในการประลองยุทธ์ประจำปีด้วยดอกไม้ไฟ โตเมปิเรส (1515: 174 – 96; cf. Couto 1645 IV, I: 169) รู้สึกประทับใจมากกับจำนวน ฝีมือในการบังคับม้า และ ความหึงหวงของนายทหารม้า (*cavaleiros*) แห่งชาว “พวกขุนนางมีนิสัยชอบทำกันไปดวลดาบ และฆ่ากันตายเมื่อมีการทะเลาะกัน และนี่เป็นธรรมเนียมของบ้านเมือง บางคนฆ่าตัวตายบนหลังม้า และบางคนขณะเดินบนพื้นแล้วแต่จะตัดสินใจอย่างใด” (เพ็งอ้าง: 176) มีการบันทึกว่าประมุขของอาเจหฺองค์หนึ่ง สุลต่าน ไชนัล อะบีดิน (Zainal ‘Abidin:1579 – 80) “ไม่โปรดเสวยอาหารนอกจากจะได้เห็นเลือด” (Raniri 1644: 33) ตามพงศาวดาร สุลต่านองค์นี้ทรงกระตือรือร้นที่จะจัดการชนช้าง ควาย วัว และ แกะ จนมีอยู่หลายครั้งที่ผู้คนถูกพวกสัตว์ทำร้ายจนเสียชีวิต ยิ่งกว่านั้น “พระองค์บัญชาให้นักดาบอาเจหฺและนักดาบอินเดียประดาบกันจนนักดาบเสียชีวิตและบาดเจ็บหลายคน . . และบัญชาให้ผู้ชายจากตีกูและผู้ชายจากปาริยามัน ต่อสู้กันด้วยกริชด้ามยาวจนบาดเจ็บหลายคน” (*Hikayat Aceh* c. 1630: 97) ในที่สุดกษัตริย์กระหายเลือดพระองค์นี้ก็ไปไกลเกินเหตุและถูกถอดโดยขุนนางระดับผู้นำ อย่างไรก็ตาม การที่พระองค์พ่วงการต่อสู้ของคนและสัตว์ไว้ด้วยกันชวนให้คิดอีกว่าเลือดของสิ่งหนึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์ของเลือดอีกสิ่งหนึ่ง

ดูเหมือนจะเห็นชัดจากจารึกในชวาก่อนยุคมุสลิม และจากธรรมเนียมที่ยังปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในบาหลี การชนไก่มีความหมายทางศาสนาและ เป็นส่วนที่จะขาดไม่ได้ในการฉลอง การสถาปนา และการแสวงบุญ (รูปที่ 33) เลือดของไก่ถือเป็นการเสนสรวงเพื่อชำระบาปต่อเทพเจ้าที่จะต้องเอาใจก่อนเริ่มการต่อสู้ (Setten van der Meer 1979: 126 – 30; Covarrubias 1937: 74, 278) แม้ว่าในหมู่บ้าน การชนไก่จะโยงกับศาลของเทพยดาองค์หนึ่ง และงานฉลองงานหนึ่งเป็นพิเศษ แต่ที่ราชสำนักการชนไก่ก็อยู่ในพระราชอำนาจของกษัตริย์เช่นเดียวกับการต่อสู้ของสัตว์อื่นๆ (Kumar 1980: 38) สาเหตุหนึ่งของความหมกมุ่นของกษัตริย์เรื่องจัดพิธีการเสนนี้อาจเป็นการสังเวยด้วยเลือดที่จำเป็นสำหรับความอุดมสมบูรณ์อันต่อเนื่อง การทำให้บริสุทธิ์ และ ความสำเร็จในสงครามในอดีตอันไกลโพ้น เลือดของสัตว์ที่ต่อสู้กันอาจถือว่าเป็นตัวแทนเลือดมนุษย์

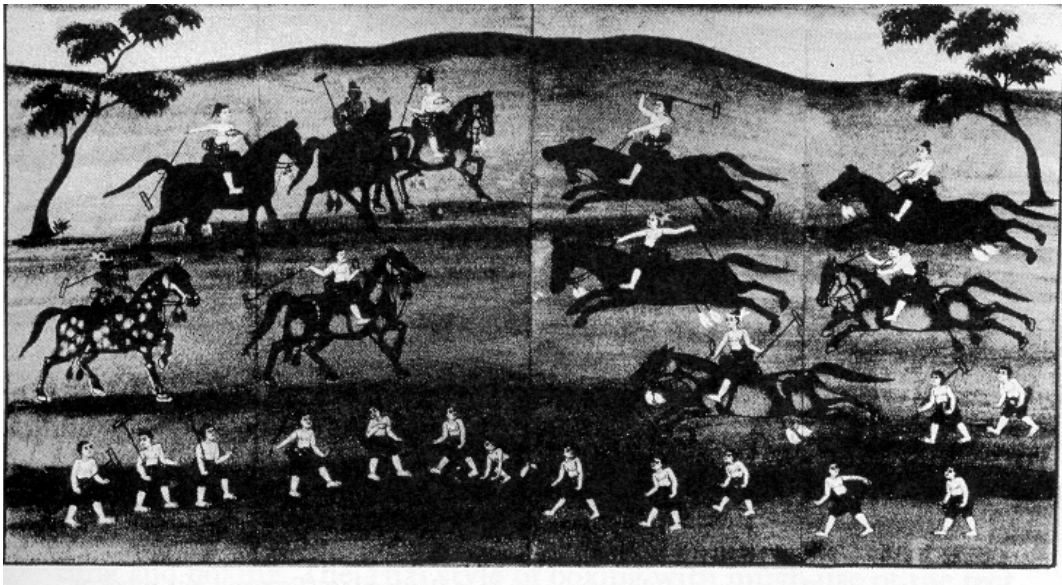
แต่อีกแนวคิดหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังการต่อสู้เช่นนี้ ดูเหมือนว่าจะเป็นชัยชนะเชิงสัญลักษณ์ของกษัตริย์ ซึ่ง ไฮคาร์ต (อ้าง Wales 1931: 124 – 25) เชื่อว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ในพิธีราชาภิเษก เราได้เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ข้างในบางประเทศและควายในอีกหลายประเทศจะต้องชนะเสีย ความกังวลทำนองเดียวกันนี้จะมีให้เห็นในการประดาบ จัดที่นั่งเลี้ยงในโมลุกกะ “ถ้ามีผู้ใดพลาดพลั้งเสียที่ระหว่างการประลองและไม่ล้มลง ผู้คนจะเรียกเขาว่า... ‘อัศวินผู้กล้า’ ถ้าเขาล้มลงที่พื้น ผู้คนก็จะถือว่าเป็นลาว และเพื่อมัดปากพวกเขาก็จะเข้าไปในสนามประลองพิธีต่างๆ พร้อมกับฆ้อง เครื่องรางของขลัง และทำพิธีไล่ผี... พวกเขาจะทุบไล่ให้หัก บดหินให้แหลก ปลุกเสกสมุนไพร ไปรยดินไปทั่ว และจะทำกลอุบายร้ายกาจต่างๆ เป็นเวลากว่าสองชั่วโมง” (Galvão 1544: 147) ปฏิกริยาอันป่าเถื่อนของบรรดาสุลต่านแห่งอาเจะห์เมื่อไกชนตัวโปรดแพ้ ส่วนหนึ่งอาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะความรู้สึกอย่างเดียวกันว่ากษัตริย์อยู่ในอันตรายหรือได้รับความอับอายจากการพ่ายแพ้เช่นนั้น ใน ค.ศ.1618 มีการพูดกันว่าสุลต่าน อิสกันดาร์มูดา บังคับให้ขุนนางคนหนึ่งที่ใช้คร่ำเพราะเอาชนะกษัตริย์ได้ คูมรรยาของตนถูกทาสแอฟริกาข่มขืนต่อหน้าสาธารณชน แล้วก็ให้ตัดอวัยวะเพศของข้าราชการสำนักผู้นี้ “จนถึงหน้าท้อง” เป็นผล

รูปที่ 31ก การประลองยุทธ์ประจำสัปดาห์ ตามที่ชาวฮอลันดาได้เห็นที่ตูบัน ชาว ค.ศ. 1599

รูปที่ 31 ข การประลองยุทธ์ในชาวตอนกลาง ศตวรรษที่ 19

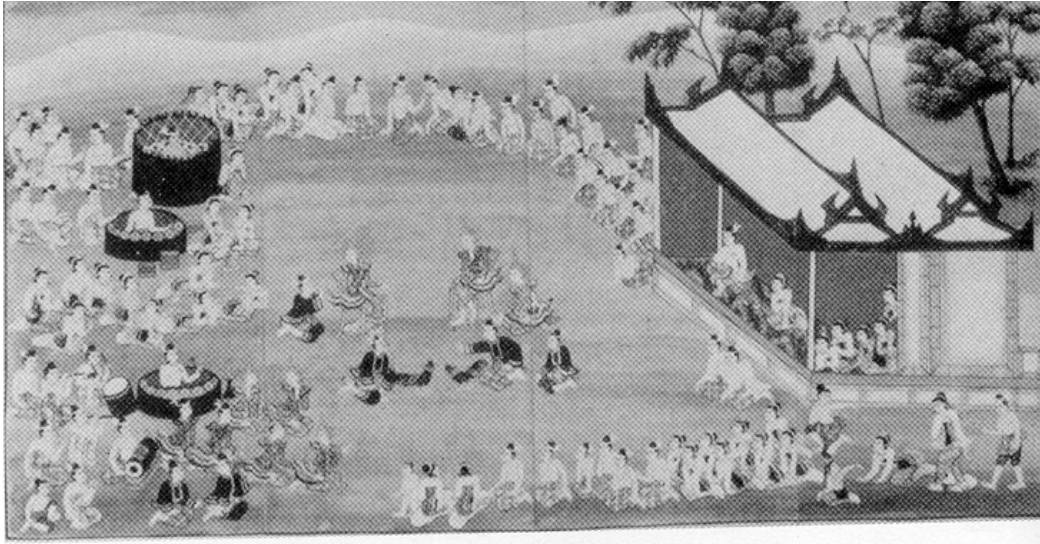

ภาพ 32 โปโลตามที่เล่นกันที่ราชสำนักอังวะ จากสมุดภาพเขียนของพม่ากลางศตวรรษที่ 19

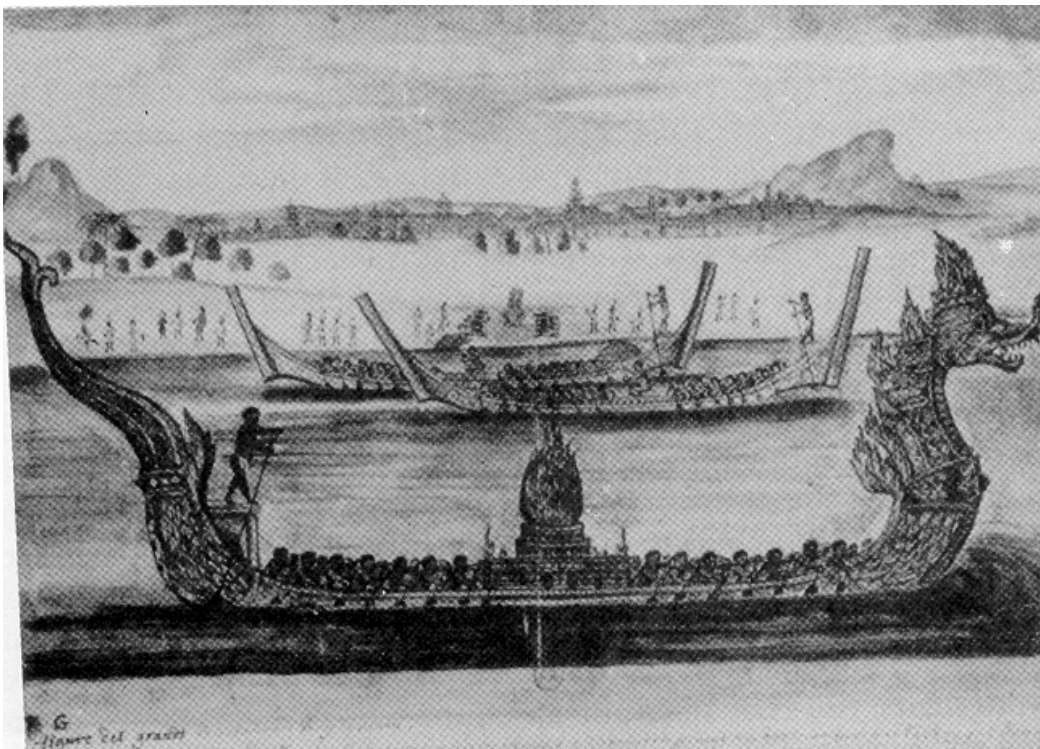
ให้เขาเสียชีวิตหลังจากนั้นไม่นาน (van den Broecke 1634: 176; cf. van Warwijck 1604: 15)
 ชัยชนะเช่นเดียวกันอีกรายหนึ่งใน ค.ศ. 1621 ถูกลงโทษด้วยการตัดมือข้างหนึ่งของเจ้าของไก่
 (Beaulieu 1666: 59)

ผมใคร่จะกล่าวว่าการที่กษัตริย์สนับสนุนการต่อสู้เหล่านี้ มีสาเหตุอยู่สองประการคือ การเซ็นสัญญาและชัยชนะเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งมาจากแนวศาสนาแต่ดั้งเดิม อิทธิพลของศาสนาอิสลามในเกาะต่างๆและพุทธศาสนานิกายเถรวาทในแผ่นดินใหญ่ที่เข้มแข็งขึ้นมีผลกับการต่อสู้แตกต่างกันไป ในกลุ่มหมู่เกาะดูเหมือนจะมีแนวโน้มที่จะจัดการสู้รบเช่นนี้ให้เข้าไปอยู่ในกรอบของกระบวนการแห่งรัฐที่หลังเลือดสัตว์แทนที่จะเป็นเลือดคน แต่พุทธศาสนาไม่อาจเห็นชอบอย่างเป็นทางการกับการเลือดตกยางออกไม่ว่าจะในรูปแบบใด ด้วยการกดดันจากพระภิกษุสมเด็จพระนารายณ์ได้ประกาศห้ามการชนไก่ในอยุธยา (La Loubère 1691: 46 – 47) แต่ในทางปฏิบัติแล้วไม่มีอะไรที่จะยับยั้งคนไทย คนเขมร และคนพม่าไม่ให้สนุกสนานกับกีฬาที่ตนโปรดต่อไป การต่อสู้ของสัตว์ที่รัฐสนับสนุนในประเทศเหล่านี้ไม่เคยมีลักษณะกระหายเลือดเลย แทนการสู้ของสัตว์และการประลองดาบ ราชสำนักไทยและพม้ามักจะสนับสนุนมวยปล้ำและการชกมวย การต่อสู้แบบมวยไทยที่ใช้เท้าเตะ เล่ากันว่าสมเด็จพระนเรศวร กษัตริย์นักรบ (1590 – 1605) ได้ทำให้เป็นที่นิยมแพร่หลายเพื่อประโยชน์ทางด้านการทหาร ที่พม่าอย่างน้อยก็ในศตวรรษที่ 18 มีการประลองกำลังกันด้วยการชกมวยและมวยปล้ำในงานฉลองทางศาสนา (Symes 1827 I: 200 – 01)

การแข่งขัน อีกประเภทหนึ่งที่ยังคงได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากกษัตริย์ในพม่าและสยามคือการแข่งเรือ การแข่งเรือก็เป็นที่นิยมในบรรดาหมู่เกาะโดยเฉพาะมาลุกูที่เรือยาว *โกรา-โกรา (kora-kora)* แต่ละลำ พายโดยฝีพายจากต่างหมู่บ้าน เล่นแข่งกันไปด้วยความเร็วสูงมาก ท่ามกลางการพนันอย่างบ้าคลั่งของพวกพ้อง (Galvão 1544: 147; cf. Alcina อ้าง Scott 1985: 20) ในพม่าและสยามงานรื่นเริงประจำปี ตอนที่น้ำในแม่น้ำเริ่มลดในเดือนตุลาคมเปิดโอกาสให้จัดการแข่งเรือหลังกระบวนการพยุหยาตราอันสง่างามเพื่อเป็นสังฆบูชา อีกครั้งหนึ่งความจำเป็นของกษัตริย์ที่จะต้องได้ชัยชนะเชิงสัญลักษณ์อาจแฝงอยู่ในการอุปถัมภ์รายการเหล่านี้ (รูปที่ 34) ใน ค.ศ.1685 ชาวฝรั่งเศสได้เห็นว่าสมเด็จพระนารายณ์ “มีความจำเป็นเพียงใดที่จะต้องเป็นหนึ่งในผู้ต่อสู้ แต่เมื่อเห็นว่าเรือของพระองค์มีฝีพายประจำเรือมากกว่า และได้คัดเลือกมาเป็นพิเศษ พระองค์ทรงได้เปรียบอย่างแน่นอน และเสด็จเข้าเมืองด้วยชัยชนะ” (Tachard 1686: 189 – 90) แต่สำหรับประชาชนทั่วไปแล้วการแข่งขันเรือเป็นโอกาสอย่างดีที่จะแข่งขันกันอย่างอีกทีอีกครั้งระหว่างกลุ่มหรือหมู่บ้านในความอุปถัมภ์ หลังจากฝึกเป็นสัปดาห์โดยยอดนักกีฬาของตน ผู้ชมและพรรคพวกนับพันเรียงรายตามฝั่งแม่น้ำอิรวดี (รูปที่ 35) หรือ แม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อพนันด้วยเดิมพันจำนวนมากว่าผลจะเป็นอย่างไรและตื่นเต้นกับการแข่งเรือจน ลืมมรรยาทหมดสิ้น (เพ็งอ้าง: 190; La Loubère 1691: 50; Shway Yoe 1882: 353 – 62)

รูปที่ 33 การชนไก่ จากหนึ่งในละครเรื่องปันหยี (Enaung zat pwe) ที่ราชสำนักอังวะ เจ้านายดูละครจากพับ พลาทางขวา มีวงดนตรีพม่า มีกลองและฆ้องเล่นประกอบละคร จากสมุดภาพของพม่า ในกลางศตวรรษที่ 19

รูปที่ 34 ภาพเรือแข่งในสยามสองลำนำพระที่นั่ง (เห็นอยู่บนฝั่ง) ในทศวรรษ 1680 วาดโดยชาวฝรั่งเศสร่วมสมัย เรือที่อยู่ส่วนหน้าคือเรือพระราชพิธี